Quarterly Journal Science of Media Futures Studies
Vol. 1, Series. 1, No. 1, Spring 2026/ 47-80
DOI: https://doi.org/10.22034/mfs.2026.742289

Dimensions of Social Hope in the Future Horizon and Adolescents' Lived Experiences on Social Networks

Yaghoub Moradian *, PhD student in Communication Sciences, Faculty of Culture and Communication, Soore International University, Tehran, Iran (Corresponding Author). Email: y.moradian@soore.ac.ir*

Alireza Hosseini Pakdehi *, Associate Professor, Faculty of Communication Sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran. Email: a.hosseini@atu.ac.ir*

Morteza Soleymanpour *, M.A. in Social Communication Sciences, Faculty of Communication, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran. Email: soleymani.morteza1990@gmail.com*

Extended Abstract

Introduction: Social hope in adolescence cannot be reduced to individual optimism or a passive expectation that future conditions will improve. It concerns how adolescents perceive possibilities for change, access to meaningful social opportunities, and their own and others' capacity to influence future conditions. Hope acquires a social dimension when expectations about the future become connected to social agency, perceived opportunities, social support and belonging, a sense of a shared future, and judgments about the possibilities and constraints embedded in society. Social hope can therefore be understood as a relational, contextual, and dynamic phenomenon emerging at the intersection of lived experience, social conditions, and interpretations of the future.

Social networks have become an integral part of adolescents' communicative environments. Within these spaces, adolescents do not merely receive information; through observation, interaction, comparison, feedback, participation, and exposure to representations of social life, they continually evaluate themselves, others, society, and possible futures. Networked experiences, however, are neither inherently hope-enhancing nor necessarily hope-diminishing. Some experiences may broaden future horizons through exposure to opportunities, models of progress, social support, participation, and influence, whereas others may narrow those horizons through erosive social comparison, recurring narratives of crisis and blockage, exclusion, and invalidation.

Accordingly, the central issue is not simply the extent of adolescents' social network use, but how networked experiences are interpreted and connected to their lived realities and future expectations. Against this background, the present study aimed to understand the dimensions of social hope within the future horizon and adolescents' lived experiences on social networks. More specifically, it examined how adolescents understand and give meaning to social hope, which networked experiences and interactions are associated with its strengthening or weakening, and through which communicative and meaning-making processes social hope is formed and transformed.

Methods: This study employed a qualitative approach using thematic analysis.

The research field was Karaj, Iran. Participants were adolescents with experience of activity on social networks who were able to describe their networked experiences and discuss their perceptions of the future, social opportunities and constraints, and experiences associated with strengthening or weakening social hope. Participants were selected through purposive sampling. Inclusion criteria consisted of being within the adolescent age range defined for the study, residing in Karaj, actively using at least one social network, having sufficient personal experience of observing, receiving, producing, or sharing content and interacting with other users, being able to discuss the future and social possibilities, and voluntarily agreeing to participate. Exclusion criteria included withdrawal at any stage, an incomplete interview providing insufficient data for addressing the research questions, or identification of nonconformity with the inclusion criteria.

Diversity in age, gender, school grade, commonly used social network, and dominant pattern of use was considered during participant selection. Twenty-four adolescents participated in the study, and data collection continued until additional interviews no longer meaningfully expanded the codes and themes and sufficient richness had been achieved. Data were collected in 2025 through in-person, semi-structured, in-depth interviews based on open and non-leading questions. Interviews were recorded with participants' consent and subsequently transcribed. Data analysis followed Braun and Clarke's six-phase thematic analysis process and was conducted primarily inductively at the semantic level. The conceptual framework served as a sensitizing and orienting perspective rather than imposing predetermined categories on the data. Trustworthiness was addressed through credibility, transferability, dependability, and confirmability. Ethical considerations included informed consent, voluntary participation, the right to withdraw, confidentiality, and anonymity.

Findings: The findings revealed that social hope in adolescents' lived experiences on social networks is multidimensional, relational, and dynamic. The analysis was organized around three interconnected domains: the dimensions and meanings attributed to social hope, networked experiences associated with its strengthening or weakening, and the communicative and meaning-making processes through which it is formed and transformed.

First, the dimensions of social hope comprised openness to the future, social agency, perceived social opportunities, social support and belonging, a shared future, and realistic hope. Social hope became meaningful when adolescents did not perceive the future as entirely closed and could imagine possibilities for growth, participation, influence, and change while maintaining an awareness of existing constraints.

Second, networked experiences displayed a dual character in relation to social hope and future horizons. Exposure to opportunities and models of progress, networked support and solidarity, and experiences of participation and influence were associated with the strengthening of social hope. Conversely, erosive social comparison, narratives of crisis and blockage, and experiences of exclusion and invalidation were associated with its weakening and with the narrowing of future

horizons.

Third, social hope was formed and transformed through selective and regulated exposure, comparison and evaluation of situations, dialogue and social validation, connecting networked experiences with lived experience, accumulation and stabilization of perceptions, and reinterpretation and reconstruction of future horizons. These processes demonstrate that adolescents are not passive recipients of networked content. Rather, they actively select, evaluate, compare, discuss, validate, and reinterpret what they encounter and relate these experiences to their everyday social realities.

Consequently, similar networked experiences may generate different interpretations of social possibilities and the future because their meanings are mediated by lived realities, social contexts, accumulated perceptions, and adolescents' interpretive agency.

Conclusion: Adolescents' social hope on social networks should be understood as a communicative, contextual, and dynamic phenomenon rather than as a direct consequence of technology or a fixed individual characteristic. It emerges through the interaction of networked experiences, social conditions, meaning-making processes, and adolescents' interpretive agency and is closely linked to the ways in which their future horizons are perceived and reconstructed.

The quality and meaning of networked experiences are therefore more consequential than the mere amount of social network use. Social networks may broaden future horizons when adolescents encounter meaningful opportunities, supportive relationships, models of progress, and possibilities for participation and influence; conversely, they may contribute to narrowing those horizons when networked experiences are dominated by harmful comparison, exclusion, invalidation, and recurring narratives of crisis and blockage.

The study thus shifts the analytical focus from asking whether social networks simply increase or decrease hope toward understanding the dimensions of social hope and how it is constructed, strengthened, weakened, and reconstructed through adolescents' lived and networked experiences. From an applied perspective, the findings highlight the importance of supportive communication, meaningful opportunities for participation and agency, media literacy concerning selective representations and crisis narratives, and adolescents' capacity to critically evaluate networked experiences in relation to their lived realities.

Given the qualitative design and the focus on adolescents in Karaj, the study seeks contextual understanding rather than statistical generalization. Further research can examine the dimensions and processes of social hope across different age groups, cities, social contexts, platforms, patterns of use, and longitudinal settings.

Keywords: Social Hope, Adolescents, Social Networks, Lived Experience, Interpretive Agency, Future Horizon.

فصلنامه دانش آینده‌پژوهی رسانه
سال ۱ / شماره ۱/ شماره مسلسل ۱ / بهار ۱۴۰۵/ ۴۷ـ ۸۰
Quarterly Journal Science of Media Futures Studies
Vol. 1, Series. 1, No. 1, Spring 2026/ 47-80
DOI: https://doi.org/10.22034/mfs.2026.742289

ابعاد امید اجتماعی در افق آینده و تجربه زیسته نوجوانان در شبکه‌های اجتماعی

یعقوب مرادیان[۱]، علیرضا حسینی پاکدهی[۲]، مرتضی سلیمان‌پور[۳]

چکیده

پژوهش حاضر با هدف فهم ابعاد امید اجتماعی در افق آینده و تجربه زیسته نوجوانان در شبکه‌های اجتماعی مجازی انجام شد. پژوهش با رویکرد کیفی و روش تحلیل مضمون انجام گرفت. میدان پژوهش شهر کرج بود و ۲۴ نوجوان دارای تجربه فعالیت در شبکه‌های اجتماعی مجازی با نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. داده‌ها در سال ۱۴۰۴ از طریق مصاحبه‌های حضوری، نیمه‌ساختاریافته و عمیق گردآوری و بر اساس فرایند شش‌مرحله‌ای براون و کلارک، عمدتاً به صورت استقرایی و در سطح معنایی تحلیل شدند. یافته‌ها نشان داد ابعاد امید اجتماعی در تجربه زیسته نوجوانان در شبکه‌های اجتماعی مجازی شامل گشودگی نسبت به آینده، عاملیت اجتماعی، ادراک فرصت‌های اجتماعی، حمایت و تعلق اجتماعی، آینده مشترک و واقع‌بینی امید بود. مواجهه با فرصت‌ها و الگوهای پیشرفت، حمایت و همبستگی شبکه‌ای و تجربه مشارکت و اثرگذاری با تقویت امید پیوند داشت؛ درحالی‌که مقایسه اجتماعی فرساینده، روایت‌های بحران و انسداد و تجربه طرد و بی‌اعتباری با تضعیف آن همراه بود. همچنین، امید اجتماعی از خلال گزینش و تنظیم مواجهه، مقایسه و ارزیابی موقعیت، گفت‌وگو و اعتبارسنجی اجتماعی، پیوند تجربه شبکه‌ای با تجربه زیسته، انباشت برداشت‌ها و بازمعناگذاری شکل می‌گیرد و دگرگون می‌شود. درمجموع، امید اجتماعی پیامد مستقیم حضور در شبکه‌های اجتماعی نیست، بلکه پدیده‌ای ارتباطی، زمینه‌مند و پویاست که از تعامل تجربه‌های شبکه‌ای، فرایندهای معناپردازی و عاملیت تفسیری نوجوان شکل می‌گیرد و در تجربه زیسته آنان با افق آینده پیوند می‌یابد.

واژگان کلیدی

امید اجتماعی، نوجوانان، شبکه‌های اجتماعی مجازی، تجربه زیسته، عاملیت تفسیری، افق آینده.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۱۱/۱۳ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۲/۰۲

۱. دانشجوی دکتری تخصصی علوم ارتباطات، دانشکدهٔ فرهنگ و ارتباطات، دانشگاه بین‌المللی سوره، تهران، ایران. (نویسنده مسئول). y.moradian@soore.ac.ir

۲. دانشیار دانشکدهٔ علوم ارتباطات دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. a.hosseini@atu.ac.ir

۳. کارشناسی ارشد علوم ارتباطات اجتماعی، دانشکدهٔ ارتباطات، دانشگاه علامه طباطبایی. تهران ایران. soleymani.morteza1990@gmail.com

مقدمه و بیان مسئله

امید اجتماعی در دوره نوجوانی را نمی‌توان صرفاً خوش‌بینی فردی یا انتظار برای بهترشدن آینده دانست. این مفهوم به شیوه‌ای مربوط است که نوجوان امکان تغییر شرایط، دستیابی به فرصت‌های معنادار و اثرگذاری خود و دیگران بر آینده را درک می‌کند. از این منظر، امید زمانی وجه اجتماعی پیدا می‌کند که تصور آینده با اعتماد، تعلق، امکان‌کنش، احساس اثرگذاری و ارزیابی فرصت‌ها و محدودیت‌های جامعه پیوند بخورد؛ بنابراین، امید اجتماعی پدیده‌ای رابطه‌ای و زمینه‌مند است که میان تجربه شخصی و برداشت از جهان اجتماعی شکل می‌گیرد. سدیدی، اصغرپور ماسوله و اکبری نیز امید اجتماعی را تجربه‌ای بیناذهنی و زمینه‌مند می‌دانند که در پیوند با بسترهای فرهنگی، تاریخی و سیاسی و در تعامل با ساختارها و نظام‌های معنایی شکل می‌گیرد و با امکان‌کنشگری و ترسیم آینده ارتباط دارد (سدیدی و همکاران، ۱۴۰۵: ۸۳). بر این مبنا، مسئله امید اجتماعی در نوجوانی بیش از آنکه صرفاً ناظر بر ارزیابی وضعیت موجود باشد، با چگونگی شکل‌گیری «افق آینده» و ادراک نوجوان از امکان‌های پیشِ رو ارتباط می‌یابد.

اهمیت این مسئله زمانی بیشتر می‌شود که شبکه‌های اجتماعی مجازی به بخشی از محیط ارتباطی روزمره نوجوانان تبدیل شده‌اند. نوجوان در این فضا فقط دریافت‌کننده پیام نیست، بلکه از طریق مشاهده، گفت‌وگو، مقایسه، بازخوردگیری و مواجهه با مسائل اجتماعی، درباره خود، دیگران و آینده داوری می‌کند. ازاین‌رو، شبکه‌های اجتماعی را می‌توان بخشی از محیط ارتباطی دانست که در آن نشانه‌ها و روایت‌های گوناگون از موفقیت، ناکامی، فرصت، محدودیت و آینده در معرض مشاهده و تفسیر نوجوان قرار می‌گیرند. داده‌های مرکز پژوهشی پیو نشان می‌دهد در میان نوجوانان ۱۳ تا ۱۷ ساله آمریکا، ۹۶ درصد کاربران تیک‌تاک، ۹۱ درصد کاربران اینستاگرام و ۸۷ درصد کاربران اسنپ‌چت، سرگرمی را از دلایل استفاده خود دانسته‌اند و ارتباط با افراد دارای علایق مشترک نیز از انگیزه‌های مهم حضور آنان بوده است (Faverio et al., 2026: 4). اهمیت این داده‌ها برای مسئله حاضر نه در تعمیم آنها به نوجوانان ایرانی، بلکه در نشان‌دادن چندوجهی‌بودن تجربه شبکه‌ای نوجوانان است؛ تجربه‌ای که هم‌زمان می‌تواند مصرف محتوا، ارتباط، مشاهده دیگران، کسب اطلاعات و مواجهه با روایت‌های متفاوت از زندگی اجتماعی را دربرگیرد.

بااین‌حال، رابطه میان تجربه شبکه‌ای و امید نوجوانان را نمی‌توان از پیش مثبت یا

منفی فرض کرد. یک تجربه ممکن است از طریق یادگیری، دریافت حمایت، مشاهده امکان‌های تازه و ارتباط با دیگران، افق آینده را گسترش دهد و تجربه‌ای دیگر، از مسیر مقایسه اجتماعی، بازخورد منفی یا اخبار بحران، تصور امکان پیشرفت را محدود کند. درنتیجه، آنچه برای فهم امید اجتماعی اهمیت می‌یابد صرفِ حضور نوجوان در شبکه نیست، بلکه کیفیت تجربه، معنایی است که به آن نسبت می‌دهد و نسبتی است که میان آن تجربه و آینده خود و جامعه برقرار می‌کند. مطالعه طولی کوین۱ و همکاران بر ۹۶۷ نوجوان نیز نشان داد استفاده مثبت از شبکه‌های اجتماعی با پیامدهای مثبت بعدی، ازجمله خوش‌بینی و امید، ارتباط داشت، درحالی‌که زمان بیشتر صرف‌شده در شبکه‌های اجتماعی با سطوح پایین‌تر برخی پیامدهای مثبت همراه بود (Coyne et al., 2026: 1632). این تمایز نشان می‌دهد تقلیل تجربه شبکه‌ای به شاخص‌هایی مانند مدت یا فراوانی استفاده، بخشی از سازوکارهای معنایی مؤثر در شکل‌گیری برداشت نوجوان از آینده را نادیده می‌گذارد.

از منظر ارتباطی، این مسئله زمانی روشن‌تر می‌شود که شبکه اجتماعی نه صرفاً مجرای انتقال پیام، بلکه محیطی برای مواجهه، انتخاب، تعامل و معناپردازی در نظر گرفته شود. در چنین محیطی، یک محتوای واحد الزاماً برای همه نوجوانان معنای یکسانی ندارد؛ زیرا معنای تجربه در پیوند با موقعیت فرد، روابط اجتماعی، تجربه‌های پیشین و نحوه تفسیر آن ساخته می‌شود. مطالعه بیدار آقجه‌کندی و همکاران درباره جوانان تهرانی نشان داد که مواجهه با اخبار منفی، بحران‌های اقتصادی و مقایسه‌های شبکه‌ای می‌تواند احساس ناتوانی، خستگی عاطفی و عدم قطعیت را تشدید کند، درحالی‌که محدودسازی مصرف، گزینش محتوا و توجه به مواد مثبت یا آموزشی از راهبردهای مدیریت تجربه دیجیتال و بازسازی امید بوده‌اند (بیدار آقجه‌کندی و همکاران، ۱۴۰۵: ۴)؛ بنابراین، مسئله اصلی را نمی‌توان به این پرسش فروکاست که شبکه‌های اجتماعی امید را افزایش می‌دهند یا کاهش؛ مسئله بنیادی‌تر، چگونگی تبدیل تجربه‌های ارتباطی به برداشت‌هایی درباره امکان تغییر، فرصت‌های پیشِ رو و افق آینده است.

در این نقطه، خلأ پژوهشی نیز آشکار می‌شود. بخش مهمی از مطالعات موجود، رابطه استفاده از شبکه‌های اجتماعی با متغیرهای روان‌شناختی یا اجتماعی را در قالب میزان استفاده، پیامدهای مثبت و منفی یا شاخص‌های کمّی بررسی کرده‌اند؛ درحالی‌که چنین رویکردهایی به‌تنهایی نمی‌توانند توضیح دهند نوجوان چگونه

از میان جریان متکثر محتواها، تعاملات و مقایسه‌های شبکه‌ای، به برداشتی درباره آینده اجتماعی می‌رسد. هنوز به‌روشنی مشخص نیست چه تجربه‌هایی برای نوجوان ایرانی در شبکه‌های اجتماعی معنای امیدآفرین یا تضعیف‌کننده امید پیدا می‌کنند، این تجربه‌ها چگونه تفسیر می‌شوند و چگونه مشاهده فرصت‌ها، دریافت حمایت، مقایسه با دیگران، ادراک محدودیت‌ها، احساس تعلق و امکان اثرگذاری در صورت‌بندی افق آینده به یکدیگر پیوند می‌خورند. خلأ مورد توجه پژوهش حاضر، فقدان فهمی فرایندی و تجربه‌محور از چگونگی شکل‌گیری امید اجتماعی در بطن ارتباطات شبکه‌ای نوجوانان است. در این صورت‌بندی، امید اجتماعی نه پیامدی ثابت و مستقیم از فناوری، بلکه برآیند پویایی است که در نسبت میان تجربه‌های شبکه‌ای، زمینه اجتماعی و تفسیر نوجوان از موقعیت حال و امکان‌های آینده شکل می‌گیرد، تضعیف می‌شود یا بازسازی می‌گردد. این نگاه، کانون توجه را از سنجش صرف «اثر شبکه اجتماعی» به فهم فرایندهایی منتقل می‌کند که از خلال آنها تجربه رسانه‌ای در ساخت افق آینده نوجوان معنا پیدا می‌کند.

بر این اساس، پژوهش حاضر با رویکرد کیفی و روش تحلیل مضمون، ابعاد امید اجتماعی در افق آینده و تجربه زیسته نوجوانان در شبکه‌های اجتماعی مجازی را بررسی می‌کند و می‌کوشد بدون پیش‌فرض‌گرفتن اثر مثبت یا منفی این شبکه‌ها، الگوهای معنایی روایت‌های آنان را آشکار سازد. شهر کرج به‌عنوان میدان پژوهش انتخاب شده تا امکان دسترسی هدفمند به نوجوانانی با تجربه‌ها و الگوهای متفاوت استفاده از شبکه‌های اجتماعی فراهم شود. همچنین دسترسی پژوهشگر به این میدان، امکان برقراری ارتباط مستمر و اخلاق‌مدار با مشارکت‌کنندگان و پیگیری منسجم گردآوری داده‌ها را تقویت می‌کند. مسئله محوری پژوهش، شناخت ابعاد امید اجتماعی در افق آینده و فهم چگونگی معنایافتن آن در تجربه زیسته نوجوانان در شبکه‌های اجتماعی مجازی است. پژوهش حاضر در پی پاسخ به این پرسش‌هاست که نوجوانان امید اجتماعی را در بستر تجربه‌های خود از شبکه‌های اجتماعی مجازی چگونه درک و معنا می‌کنند؛ چه تجربه‌ها، موقعیت‌ها و تعاملاتی در این شبکه‌ها با تقویت یا تضعیف امید اجتماعی آنان پیوند می‌یابند؛ و امید اجتماعی آنان از خلال چه فرایندهای ارتباطی و معنایی شکل می‌گیرد و دگرگون می‌شود.

ادبیات پژوهش

ادبیات پژوهش در «جدول ۱» درج شده است.

جدول ۱. مروری بر پیشینه پژوهش‌های داخلی و خارجی مرتبط با موضوع.

نویسنده/ نویسندگان	سال انتشار	عنوان پژوهش	روش	جامعه آماری	مهم‌ترین یافته	شباهت با پژوهش حاضر	تفاوت با پژوهش حاضر
قلی‌پور چمنی و همکاران	۱۴۰۵	بررسی و ارزیابی عوامل تقویت‌کننده امید اجتماعی جوانان (مطالعه‌ای در استان گیلان)	کیفی؛ نظریه داده‌بنیاد	۲۱ جوان ۱۸ تا ۳۵ ساله استان گیلان	امید اجتماعی حاصل تعامل عوامل فردی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و آموزشی رسانه‌ای بود. مدل «معماری امید اجتماعی» بر خودباوری، عدالت، مشارکت اجتماعی، ثبات اقتصادی، شفافیت سیاسی و محتوای توانمندساز تأکید داشت.	توجه به زمینه‌های اجتماعی و رسانه‌ای امید و نقش عاملیت و مشارکت.	تمرکز بر عوامل تقویت‌کننده امید جوانان؛ در برابر تمرکز پژوهش حاضر بر ابعاد امید اجتماعی در تجربه زیسته نوجوانان در شبکه‌های اجتماعی و افق آینده.
بابائی و قربانی	۱۴۰۵	امیدواری میان دانشجو- معلمان: معانی، شاخصه‌ها، موانع و راهکارها	کیفی؛ تحلیل محتوای کیفی	دانشجو- معلمان دانشگاه فرهنگیان استان کردستان	امیدواری با هدفمندی، استمرار تلاش، ارتباطات اجتماعی، رضایت از زندگی، سازگاری و تاب‌آوری پیوند داشت و شرایط اقتصادی و آینده پیش‌بینی‌ناپذیر از موانع آن بود.	توجه به معنای امید، ارتباطات اجتماعی و برداشت از آینده.	تمرکز بر دانشجو- معلمان و امیدواری عمومی؛ در برابر نوجوانان و تجربه زیسته آنان در شبکه‌های اجتماعی مجازی.
خواجه صالحانی و همکاران	۱۴۰۴	برساخت معنایی طرد مکانی: در کشاکش امید و ناامیدی	کیفی؛ تحلیل مضمون براساس رویکرد براون و کلارک	۱۶ جوان ۱۸ تا ۳۵ ساله شهر پاکدشت	فقر شهری، ضعف زیرساخت‌ها و برچسب‌زنی اجتماعی احساس طرد را تشدید می‌کرد و واکنش‌ها از کنشگری جمعی تا امید به آینده بهتر متفاوت بود.	رویکرد کیفی و توجه به امید، عاملیت و شرایط اجتماعی.	تمرکز بر طرد مکانی جوانان؛ در برابر تجربه زیسته نوجوانان در بستر شبکه‌های اجتماعی و افق آینده.

ارزیابی پیشینه‌ها و جنبه نوآوری پژوهش

مرور پیشینه‌های داخلی و خارجی نشان می‌دهد پژوهش‌های داخلی عمدتاً بر عوامل اجتماعی، اقتصادی، خانوادگی و روان‌شناختی مؤثر بر امید و امید اجتماعی در میان جوانان، دانشجویان و دانش‌آموزان متمرکز بوده‌اند؛ در مقابل، مطالعات خارجی بیشتر با رویکردهای کمی، رابطه استفاده مثبت یا مسئله‌ساز از شبکه‌های اجتماعی را با امید، ناامیدی، تنهایی و سایر پیامدهای روانی بررسی کرده‌اند. همان‌گونه که مقایسه جداگانه هر یک از مطالعات در «جدول ۱» نشان می‌دهد، پژوهش‌های پیشین از حیث جامعه موردمطالعه، بستر پژوهش، رویکرد روش‌شناختی و نحوه صورت‌بندی امید، وجوه اشتراک و افتراق مشخصی با پژوهش حاضر دارند. پژوهش‌های داخلی کمتر شبکه‌های اجتماعی را به مثابه بستر ارتباطی شکل‌گیری امید اجتماعی نوجوانان بررسی کرده‌اند و مطالعات خارجی نیز عمدتاً بر سنجش روابط میان متغیرها و پیامدهای استفاده از شبکه‌های اجتماعی تمرکز داشته‌اند. ازاین‌رو، در پیشینه بررسی‌شده، ابعاد امید اجتماعی در افق آینده و چگونگی معنایافتن آن در تجربه زیسته نوجوانان در شبکه‌های اجتماعی مجازی، همراه با فرایندهای ارتباطی و معنایی دخیل در شکل‌گیری و دگرگونی آن، کمتر به صورت کیفی مطالعه شده است. پژوهش حاضر، برخلاف رویکردهای معطوف به سنجش صرف پیامدهای مثبت یا منفی، بر چگونگی معنایافتن تجربه‌های شبکه‌ای و پیوند آنها با افق آینده نوجوانان تمرکز دارد. نوآوری پژوهش حاضر در تمرکز هم‌زمان بر ابعاد امید اجتماعی، افق آینده و تجربه زیسته نوجوانان در شبکه‌های اجتماعی مجازی و نیز واکاوی کیفی تجربه‌ها و فرایندهای ارتباطی و معنایی مرتبط با شکل‌گیری، تقویت یا تضعیف امید اجتماعی در این بستر ارتباطی است.

امید اجتماعی: مفهوم، ابعاد و رویکردها

امید در ادبیات علوم انسانی و اجتماعی صرفاً هیجانی مثبت یا انتظار منفعلانه برای وقوع آینده‌ای مطلوب نیست، بلکه جهت‌گیری‌ای آینده‌نگر است که فرد از خلال آن وضعیت موجود را در نسبت با امکان‌های پیش‌رو ارزیابی می‌کند. در این معنا، امید زمانی شکل می‌گیرد که آینده کاملاً بسته و ازپیش‌تعیین‌شده ادراک نشود و فرد بتواند میان وضعیت کنونی و امکان تغییر آن نسبتی معنادار برقرار کند. ازاین‌رو، عنصر آینده در مفهوم امید صرفاً به انتظار وقوع رویدادی مطلوب محدود نیست، بلکه با ادراک امکان، مسیر و قابلیت حرکت به‌سوی وضعیتی متفاوت پیوند دارد. یافته‌های ظهوری زنگنه و همکاران نیز نشان می‌دهد حمایت اجتماعی و معنای زندگی با امید رابطه

معنادار دارند و عزت‌نفس دراین‌ارتباط نقش میانجی ایفا می‌کند (ظهوری زنگنه و همکاران، ۱۴۰۳: ۲۲۳).

یکی از صورت‌بندی‌های نظری اثرگذار در تبیین این مفهوم، نظریه امید اسنایدر۲ است. در این نظریه، امید فرایندی شناختی ـ انگیزشی و معطوف به هدف است که بر تعامل دو مؤلفه استوار می‌شود: «تفکر مسیرها»، به معنای ادراک توانایی یافتن راه‌های دستیابی به اهداف و «تفکر عاملیت»، به معنای انگیزش و اراده ادراک‌شده برای حرکت در این مسیرها (Snyder, 2002: 249). اهمیت این نظریه در آن است که امید را از آرزوی منفعلانه متمایز می‌کند و آن را به تصور مسیرهای ممکن و احساس قابلیت حرکت به‌سوی آینده پیوند می‌دهد. بااین‌حال، برای فهم امید اجتماعی نمی‌توان اهداف، مسیرها و عاملیت را صرفاً در محدوده توانایی‌های فردی صورت‌بندی کرد؛ زیرا فرصت‌های اجتماعی، محدودیت‌های ساختاری و منابع رابطه‌ای می‌توانند دامنه مسیرهای قابل‌تصور و احساس امکان اثرگذاری را گسترش دهند یا محدود سازند.

بر همین اساس، گذار از امید فردی به امید اجتماعی زمانی رخ می‌دهد که موضوع امید از تحقق اهداف شخصی فراتر رود و به ادراک امکان بهبود شرایط اجتماعی، دسترسی به فرصت‌های معنادار، قابلیت اثرگذاری و مشارکت در ساخت آینده پیوند بخورد. امید اجتماعی را از این منظر می‌توان در نقطه تلاقی سه عنصر «افق آینده»، «عاملیت» و «زمینه اجتماعی» فهم کرد: افق آینده به میزان گشودگی آینده و امکان تغییر آن؛ عاملیت به ادراک توانایی اثرگذاری و حرکت؛ و زمینه اجتماعی به فرصت‌ها، روابط، حمایت‌ها و محدودیت‌هایی مربوط است که امکان تغییر در درون آنها معنا می‌یابد. این چندبعدی‌بودن در نوجوانی اهمیت بیشتری دارد؛ زیرا نوجوان هم‌زمان با بازتعریف هویت و جایگاه خود در جهان اجتماعی، نسبت خویش را با امکان‌های آینده نیز صورت‌بندی می‌کند. اسماعیلی‌پور و همکاران در تحلیل محتوای امید نوجوانان سه بعد تنظیم شناختی، تنظیم هیجانی و تنظیم رفتاری را شناسایی کرده‌اند و در بعد رفتاری بر حل مسئله، هدف‌گذاری، خودکارآمدی، مهارت‌های بین‌فردی و جست‌وجوی حمایت اجتماعی تأکید دارند (اسماعیلی‌پور و همکاران، ۱۴۰۴: ۴).

این صورت‌بندی فردمحور در بازخوانی‌های اجتماعی و فرهنگی امید گسترش یافته است. برناردو و راموس۳ استدلال می‌کنند که تقلیل امید به گرایشی صرفاً شناختی، ابعاد بین‌فردی، هنجاری و فرهنگی آن را کم‌رنگ می‌کند؛ زیرا اهداف، مسیرها و عاملیت افراد در بسترهای اجتماعی و فرهنگی معنا می‌یابند (Bernardo and Ramos,

2024: 1). این نگاه برای فهم امید اجتماعی اهمیت دارد، زیرا آنچه فرد برای آینده ممکن یا دست‌یافتنی می‌داند فقط محصول ارزیابی توانایی شخصی نیست، بلکه با تجربه او از فرصت‌ها، موانع، حمایت‌ها و منابع موجود در جهان اجتماعی ارتباط دارد. درنتیجه، امید اجتماعی نه جایگزین عاملیت فردی، بلکه صورت زمینه‌مند آن در نسبت با امکان‌های اجتماعی است.

وجه ارتباطی امید اجتماعی نیز از همین منطق قابل فهم است. افراد بخشی از شناخت خود درباره فرصت‌ها، محدودیت‌ها و امکان کنش را از خلال ارتباط با دیگران، مواجهه با روایت‌ها و حضور در شبکه‌های ارتباطی به دست می‌آورند؛ بنابراین، ارتباطات صرفاً انتقال‌دهنده اطلاعات درباره آینده نیستند، بلکه در شکل‌گیری برداشت افراد از امکان تغییر و قابلیت کنش نیز مشارکت دارند کیم و اسمیت۴ نشان داده‌اند که پیوند قوی‌تر با شبکه روایت‌گری محلی، کارآمدی جمعی بیشتر و امید اجتماعی بالاتر با مشارکت فعال‌تر در کنش جمعی ارتباط دارد (Kim and Smith,2025: 113). از منظر پژوهش حاضر، اهمیت این یافته در آشکارساختن پیوند میان ارتباط، امید و عاملیت اجتماعی است؛ پیوندی که امکان می‌دهد شبکه‌های ارتباطی نه صرفاً به‌عنوان مجرای پیام، بلکه به‌عنوان یکی از زمینه‌های شکل‌گیری ادراک از امکان کنش و آینده در نظر گرفته شوند.

برآیند این رویکردها نشان می‌دهد امید اجتماعی نه ویژگی‌ای ثابت در درون فرد و نه بازتاب ساده خوش‌بینی نسبت به آینده است، بلکه پدیده‌ای چندبعدی، رابطه‌ای و زمینه‌مند است که در تعامل میان ادراک آینده، احساس عاملیت و تجربه فرصت‌ها و محدودیت‌های اجتماعی شکل می‌گیرد. بر این اساس، مؤلفه آینده‌نگر آن به ادراک گشودگی آینده و امکان بهبود، مؤلفه عاملیتی به احساس قابلیت اثرگذاری و حرکت، مؤلفه رابطه‌ای به اعتماد، تعلق و حمایت و مؤلفه اجتماعی به ادراک فرصت‌ها و امکان مشارکت در تغییر مربوط می‌شود. در پژوهش حاضر نیز امید اجتماعی با همین منطق، نه پیامدی ازپیش‌مفروض از شبکه‌های اجتماعی، بلکه فرایندی پویا تلقی می‌شود که در جریان تجربه‌های ارتباطی و تفسیر نوجوان از امکان‌های اجتماعی و افق آینده می‌تواند شکل گیرد، تقویت یا تضعیف شود و بازسازی گردد.

چارچوب مفهومی

چارچوب مفهومی پژوهش حاضر بر این ایده استوار است که امید اجتماعی نوجوانان در

بستر شبکه‌های اجتماعی مجازی، نه ویژگی‌ای ثابت و صرفاً فردی و نه پیامدی مستقیم و یک‌سویه از حضور در فضای مجازی، بلکه پدیده‌ای پویا، رابطه‌ای و زمینه‌مند است. در این چارچوب، امید اجتماعی در پیوند سه مؤلفه تحلیلیِ «افق آینده»، «عاملیت» و «زمینه اجتماعی» فهم می‌شود. افق آینده به ادراک نوجوان از گشودگی یا محدودشدن امکان‌های پیشِ رو؛ عاملیت به احساس توانایی حرکت، انتخاب مسیر و اثرگذاری؛ و زمینه اجتماعی به فرصت‌ها، روابط، حمایت‌ها و محدودیت‌هایی اشاره دارد که امکان تحقق تغییر در درون آنها ارزیابی می‌شود. این صورت‌بندی از منطق نظریه امید اسنایدر بهره می‌گیرد که امید را بر تعامل میان تصور مسیرهای دستیابی به هدف و عاملیت برای حرکت در این مسیرها استوار می‌داند (Snyder, 2002: 249)، اما آن را از سطح صرفاً فردی فراتر می‌برد و در نسبت با تجربه اجتماعی نوجوان صورت‌بندی می‌کند.

شبکه‌های اجتماعی مجازی در این چارچوب بخشی از محیط ارتباطی روزمره نوجوانان‌اند که در آن نه‌فقط دریافت، بلکه انتخاب، تولید، بازنشر، گفت‌وگو، مقایسه و ارزیابی محتوا امکان‌پذیر می‌شود. این تلقی با مفهوم «خودارتباطی جمعی» کاستلز هم‌راستاست؛ مفهومی که به ظرفیت ارتباطات شبکه‌ای برای تولید و انتشار پیام از سوی خود کاربران و شکل‌گیری ارتباطات تعاملی در شبکه‌های دیجیتال توجه دارد (Castells, 2009: 54-55). بااین‌حال، این ظرفیت ارتباطی در پژوهش حاضر ذاتاً امیدآفرین یا امیدکاه فرض نمی‌شود؛ زیرا امکان تولید و گردش پیام به‌تنهایی تعیین نمی‌کند نوجوان تجربه شبکه‌ای خود را چگونه تفسیر خواهد کرد. آنچه اهمیت می‌یابد، کیفیت مواجهه و تعامل و معنایی است که نوجوان در نسبت با موقعیت خود، دیگران، جامعه و آینده به این تجربه‌ها نسبت می‌دهد.

از این منظر، تجربه شبکه‌ای و امید اجتماعی از طریق فرایندهای ارتباطی و معنایی به یکدیگر پیوند می‌خورند. نوجوان محتوای مشاهده‌شده و تعاملات شبکه‌ای را منفعلانه دریافت نمی‌کند، بلکه آنها را انتخاب، مقایسه، ارزیابی و در پرتو تجربه زیسته و موقعیت اجتماعی خود تفسیر می‌کند. در این فرایند، مواجهه با فرصت‌ها و الگوهای پیشرفت، دریافت حمایت، تجربه تعلق یا مشارکت می‌تواند امکان‌های تازه‌ای را در افق آینده قابل‌تصور سازد؛ همان‌گونه که مقایسه اجتماعی فرساینده، مواجهه مستمر با روایت‌های بحران، ادراک نابرابری، طرد یا انسداد می‌تواند دامنه امکان‌های قابل‌تصور را محدود کند؛ بنابراین، رابطه میان تجربه شبکه‌ای و امید اجتماعی نه رابطه‌ای خطی، بلکه فرایندی تفسیری است که نتیجه آن به نحوه معناپردازی نوجوان در یک زمینه

اجتماعی معین وابسته است.

بر این اساس، چارچوب مفهومی پژوهش سه کانون تحلیلی به‌هم‌پیوسته را دربرمی‌گیرد: نخست، «تجربه‌ها و تعاملات شبکه‌ای» که موقعیت‌های ارتباطی نوجوان را شکل می‌دهند؛ دوم، «فرایندهای ارتباطی و معناپردازانه» که از خلال آنها این تجربه‌ها تفسیر، مقایسه و ارزیابی می‌شوند؛ و سوم «ابعاد امید اجتماعی و افق آینده» که در قالب ادراک امکان تغییر، عاملیت، فرصت‌های اجتماعی، تعلق و امکان مشارکت در آینده معنا می‌یابد. رابطه میان این سه کانون تعاملی و پویاست؛ ازاین‌رو، تجربه مشابه شبکه‌ای می‌تواند در زمینه‌ها و تفسیرهای متفاوت به برداشت‌های متفاوتی از آینده بینجامد.

نظریه امید اسنایدر و مفاهیم جامعه شبکه‌ای و خودارتباطی جمعی کاستلز در این پژوهش نه به‌عنوان الگوهایی برای تحمیل طبقات نظری بر داده‌ها، بلکه به مثابه مفاهیم حساس‌کننده به کار گرفته می‌شوند. نظریه اسنایدر توجه را به عاملیت، مسیرهای ممکن و جهت‌گیری آینده معطوف می‌کند و دیدگاه کاستلز امکان فهم ویژگی ارتباطی و تعاملی محیط شبکه‌ای را فراهم می‌سازد؛ بااین‌حال، مقوله‌ها و روابط نهایی از روایت مشارکت‌کنندگان و فرایند تحلیل مضمون استخراج می‌شوند. بدین‌ترتیب، چارچوب مفهومی ضمن فراهم‌کردن جهت نظری برای تحلیل، گشودگی لازم برای ظهور مضامین پیش‌بینی‌نشده از داده‌ها را حفظ می‌کند.

روش پژوهش

پژوهش حاضر با رویکرد کیفی و با استفاده از روش تحلیل مضمون انجام شد. انتخاب این روش با هدف پژوهش، یعنی ابعاد امید اجتماعی در افق آینده و تجربه زیسته نوجوانان در شبکه‌های اجتماعی مجازی و شناسایی الگوها و فرایندهای ارتباطی و معنایی مرتبط با آن، تناسب داشت. در این پژوهش، مصاحبه نیمه‌ساختاریافته برای گردآوری داده‌ها و تحلیل مضمون برای تحلیل و تفسیر الگوهای معنایی موجود در مجموعه داده‌ها به کار گرفته شد. تحلیل مضمون با فراهم‌کردن امکان شناسایی، تحلیل و گزارش الگوهای معنادار در داده‌های کیفی، با ماهیت پرسش‌های پژوهش سازگار بود (Braun & Clarke, 2006: 79).

میدان پژوهش شهر کرج بود و مشارکت‌کنندگان را نوجوانانی تشکیل دادند که تجربه فعالیت در شبکه‌های اجتماعی مجازی داشتند و می‌توانستند برداشت‌های خود

را دربـاره ایـن فضـا و نسـبت آن بـا آینـده اجتماعـی بیـان کننـد. نمونه‌گیـری بـه صـورت هدفمنـد و بـا توجـه بـه تنـوع در الگوهـای اسـتفاده و تجربه‌هـای شـبکه‌ای انجـام شـد. معیارهـای ورود بـه پژوهـش عبـارت بودنـد از: ۱. قرارداشـتن در دامنـه سـنی نوجوانـان مـورد مطالعـه؛ ۲. سـکونت در شـهر کـرج؛ ۳. اسـتفاده فعـال از دسـت‌کم یکـی از شـبکه‌های اجتماعـی مجـازی؛ ۴. داشـتن تجربـه شـخصی از مشـاهده، دریافـت، تولیـد یـا بازنشـر محتـوا و تعامـل بـا دیگـر کاربـران، به‌گونـه‌ای کـه مشـارکت‌کننده بتوانـد دربـاره تجربه‌هـای شـبکه‌ای خـود روایـت ارائـه کنـد؛ ۵. امـکان گفت‌وگـو دربـاره برداشـت از آینـده، فرصت‌هـا و محدودیت‌هـای اجتماعـی و تجربه‌هـای امیدآفریـن یـا امیـدکاه در ارتبـاط بـا فعالیت‌هـای شـبکه‌ای؛ و ۶. تمایـل آگاهانـه و داوطلبانـه بـه شـرکت در مصاحبـه. معیارهـای خـروج نیـز شـامل انصـراف مشـارکت‌کننده در هـر مرحلـه، ناتمام‌مانـدن مصاحبـه به‌گونـه‌ای کـه داده‌هـای حاصـل بـرای پاسـخ‌گویی بـه پرسـش‌های پژوهـش کفایـت نداشـته باشـد و مشخص‌شـدن عـدم انطبـاق مشـارکت‌کننده بـا معیارهـای ورود در جریـان گـردآوری داده‌هـا بـود. ایـن معیارهـا در فراینـد ورود افـراد بـه نمونـه مـورد توجـه قـرار گرفتنـد و در کنـار آنهـا، تنـوع مشـارکت‌کنندگان ازنظـر سـن، جنسـیت، پایـه تحصیلـی، شـبکه اجتماعـی پرکاربـرد و شـیوه غالـب اسـتفاده نیـز لحـاظ شـد تـا مجموعـه داده‌هـا طیفـی از تجربه‌هـای شـبکه‌ای نوجوانـان را دربـر گیـرد. درمجمـوع، ۲۴ نوجـوان در پژوهـش مشـارکت کردنـد. گـردآوری داده‌هـا تـا زمانـی ادامـه یافـت کـه مصاحبه‌هـای جدیـد بـه گسـترش معنـادار کدهـا و مضامیـن منجـر نمی‌شـد و داده‌هـا بـرای پاسـخ‌گویی بـه پرسـش‌های پژوهـش از غنـای کافـی برخـوردار بـود. به‌منظـور ارائـه تصویـری روشـن‌تر از ترکیـب مشـارکت‌کنندگان و تنـوع تجربه‌هـای شـبکه‌ای آنـان، ویژگی‌هـای زمینـه‌ای مشـارکت‌کنندگان در «جـدول ۲» ارائـه شـده اسـت.

همان‌گونـه کـه «جـدول ۲» نشـان می‌دهـد، در انتخـاب مشـارکت‌کنندگان تـلاش شـد تنـوع لازم از نظـر سـن، جنسـیت، پایـه تحصیلـی، شـبکه‌های اجتماعـی پرکاربـرد و شـیوه غالـب اسـتفاده از ایـن شـبکه‌ها حفـظ شـود.

داده‌هـا در سـال ۱۴۰۴ از طریـق مصاحبه‌هـای حضـوری، نیمه‌سـاختاریافته و عمیـق گـردآوری شـد. راهنمـای مصاحبـه بـا اتـکا بـه پرسـش‌های پژوهـش و چارچـوب مفهومـی تدویـن شـده بـود و موضوعاتـی ماننـد معنـای امیـد اجتماعـی، تجربه‌هـای امیدآفریـن و امیـدکاه، نـوع محتـوا و تعامـلات، مقایسـه بـا دیگـران، احسـاس حمایـت و تعلـق، ادراک فرصت‌هـا و محدودیت‌هـا و تصـور امـکان اثرگـذاری بـر آینـده را پوشـش می‌داد. پرسـش‌ها بـه صـورت بـاز و غیرالقایـی طـرح شـدند و متناسـب بـا مسـیر گفت‌وگـو، از پرسـش‌های

پیگیری برای روشن‌ترشدن معنا و جزئیات تجربه استفاده شد. مصاحبه‌ها با رضایت مشارکت‌کنندگان ضبط و سپس به‌طور کامل پیاده‌سازی شدند. تحلیل اولیه هم‌زمان با پیشرفت گردآوری داده‌ها انجام شد تا ضمن حفظ ساختار باز مصاحبه‌ها، ابعاد مرتبط با پرسش‌های پژوهش در مصاحبه‌های بعدی با دقت بیشتری پیگیری شوند.

تحلیل داده‌ها هم‌زمان با گردآوری آغاز شد و بر اساس فرایند شش‌مرحله‌ای تحلیل مضمون براون و کلارک انجام گرفت. در گام نخست، متن مصاحبه‌ها چندین بار خوانده شد تا آشنایی عمیق با داده‌ها و برداشت‌های اولیه حاصل شود. در گام دوم، بخش‌های معنادار داده‌ها کدگذاری شدند. در گام سوم، کدهای مرتبط در کنار یکدیگر قرار گرفتند و مضامین اولیه شکل گرفتند. در گام چهارم، مضامین در نسبت با داده‌های کدگذاری‌شده و کل مجموعه داده‌ها بازبینی شدند و در صورت نیاز ادغام، تفکیک یا اصلاح شدند. در گام پنجم، هسته معنایی و حدود مفهومی هر مضمون مشخص و مضامین تعریف و نام‌گذاری شدند. در گام ششم، با بازگشت به داده‌ها، انتخاب شواهد روایی متناسب و بررسی روابط میان مضامین، روایت تحلیلی نهایی تدوین شد (Braun & Clarke, 2006: 87). این فرایند ماهیتی بازگشتی داشت و حرکت میان متن مصاحبه‌ها، کدها و مضامین در جریان تحلیل به‌طور مستمر انجام می‌شد. تحلیل عمدتاً استقرایی و در سطح معنایی بود و کدها و مضامین با اتکا به معانی آشکار در روایت مشارکت‌کنندگان شکل گرفتند؛ در این میان، چارچوب مفهومی نقش حساس‌کننده داشت، نه قالبی برای تحمیل مقوله‌های ازپیش‌تعیین‌شده.

اعتمادپذیری پژوهش بر اساس معیارهای چهارگانه لینکلن و گوبا مورد توجه قرار گرفت. برای اعتبارپذیری، بازخوانی مکرر داده‌ها و تطبیق پیوسته کدها و مضامین با متن مصاحبه‌ها انجام شد؛ انتقال‌پذیری از طریق توصیف روشن میدان و ویژگی‌های مرتبط مشارکت‌کنندگان تقویت شد؛ وابستگی با ثبت منظم مراحل تحلیل و تصمیم‌های کدگذاری پیگیری شد؛ و تأییدپذیری با حفظ مستندات تحلیلی و امکان ردیابی مضامین تا شواهد اولیه مورد توجه قرار گرفت. در بازبینی مضامین نیز انسجام درونی هر مضمون، تمایز آن از سایر مضامین و برخورداری آن از پشتوانه کافی در داده‌ها به‌طور مستمر بررسی شد. در تمام مراحل پژوهش، رضایت آگاهانه، مشارکت داوطلبانه، حق انصراف، محرمانگی اطلاعات و ناشناس‌سازی هویت مشارکت‌کنندگان رعایت شد.

جدول ۲. ویژگی‌های زمینه‌ای مشارکت‌کنندگان پژوهش.

کد مشارکت‌کننده	جنسیت	سن	پایه تحصیلی	شبکه‌های اجتماعی پرکاربرد	شیوه غالب استفاده
م۱	دختر	۱۶	دهم	اینستاگرام، تلگرام، ایتا	مشاهده محتوای روزمره، گفت‌وگو با دوستان و استفاده از کانال‌های درسی
م۲	پسر	۱۷	یازدهم	اینستاگرام، یوتیوب، تلگرام	تماشای ویدئو، سرگرمی و پیگیری موضوعات موردعلاقه
م۳	دختر	۱۵	نهم	اینستاگرام، ایتا، واتس‌اپ	ارتباط با دوستان، گروه‌های درسی و مشاهده محتوا
م۴	دختر	۱۸	دوازدهم	اینستاگرام، تلگرام	پیگیری موضوعات روز، صفحات اجتماعی و مشاهده محتوا
م۵	پسر	۱۶	دهم	یوتیوب، اینستاگرام، ایتا	تماشای ویدئوهای آموزشی و سرگرمی و استفاده از کانال‌های درسی
م۶	دختر	۱۷	یازدهم	اینستاگرام، تلگرام، واتس‌اپ	ارتباط با دوستان، مشاهده محتوا و اشتراک گاه‌به‌گاه مطالب
م۷	پسر	۱۵	نهم	ایتا، اینستاگرام، یوتیوب	سرگرمی، تماشای ویدئو و استفاده از کانال‌های آموزشی
م۸	دختر	۱۶	دهم	اینستاگرام، تلگرام، یوتیوب	دنبال‌کردن محتوای آموزشی، سبک زندگی و سرگرمی
م۹	دختر	۱۸	دوازدهم	تلگرام، اینستاگرام، یوتیوب	پیگیری اخبار، موضوعات اجتماعی و ویدئوهای تحلیلی
م۱۰	دختر	۱۷	یازدهم	اینستاگرام، واتس‌اپ، ایتا	ارتباط با دوستان، مشاهده استوری و استفاده از گروه‌های درسی
م۱۱	پسر	۱۶	دهم	اینستاگرام، یوتیوب، تلگرام	سرگرمی، جست‌وجوی محتوای آموزشی و دنبال‌کردن صفحات مورد علاقه
م۱۲	دختر	۱۵	نهم	ایتا، واتس‌اپ، اینستاگرام	گروه‌های دوستانه و درسی و مشاهده محتوای سرگرم‌کننده
م۱۳	دختر	۱۸	دوازدهم	اینستاگرام، تلگرام، یوتیوب	پیگیری محتوای آموزشی، مهارتی و موضوعات مرتبط با آینده تحصیلی
م۱۴	پسر	۱۷	یازدهم	تلگرام، اینستاگرام، ایتا	پیگیری اخبار، گفت‌وگوهای گروهی و استفاده از کانال‌های آموزشی
م۱۵	دختر	۱۶	دهم	اینستاگرام، واتس‌اپ	ارتباط با دوستان و مشاهده محتوای روزمره

کد مشارکت‌کننده	جنسیت	سن	پایه تحصیلی	شبکه‌های اجتماعی پرکاربرد	شیوه غالب استفاده
م۱۶	پسر	۱۸	دوازدهم	یوتیوب، اینستاگرام، تلگرام	مشاهده ویدئوهای آموزشی، فناوری و موضوعات مورد علاقه
م۱۷	دختر	۱۷	یازدهم	اینستاگرام، تلگرام، ایتا	مشاهده محتوا، پیگیری موضوعات روز و انتشار گاه‌به‌گاه پست و استوری
م۱۸	پسر	۱۵	نهم	یوتیوب، ایتا، روبیکا	بیشتر سرگرمی، تماشای ویدئو و استفاده از کانال‌های درسی
م۱۹	پسر	۱۶	دهم	اینستاگرام، تلگرام، یوتیوب	محتوای آموزشی، سرگرمی و ارتباط با دوستان
م۲۰	پسر	۱۷	یازدهم	اینستاگرام، تلگرام، ایتا	پیگیری صفحات ورزشی، اخبار و ارتباط با دوستان
م۲۱	دختر	۱۸	دوازدهم	اینستاگرام، تلگرام، واتس‌اپ	ارتباط با دوستان، پیگیری موضوعات اجتماعی و اشتراک محتوا
م۲۲	دختر	۱۶	دهم	یوتیوب، اینستاگرام، ایتا	تماشای ویدئو، یادگیری، سرگرمی و استفاده از کانال‌های آموزشی
م۲۳	پسر	۱۷	یازدهم	اینستاگرام، واتس‌اپ، تلگرام	گفت‌وگو با دوستان، مشاهده محتوای روزمره و پیگیری برخی موضوعات اجتماعی
م۲۴	پسر	۱۸	دوازدهم	تلگرام، اینستاگرام، یوتیوب	پیگیری خبر، محتوای اجتماعی، ویدئوهای آموزشی و گفت‌وگو با دوستان

یافته‌های پژوهش

تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها نشان داد که تجربه نوجوانان از امید اجتماعی در بستر شبکه‌های اجتماعی مجازی در سه محور اصلی قابل سازمان‌دهی است. محور نخست به ابعاد امید اجتماعی و چگونگی ادراک و معناپردازی نوجوانان از آن اختصاص دارد؛ محور دوم، تجربه‌ها و تعاملات شبکه‌ای مرتبط با تقویت یا تضعیف امید را دربرمی‌گیرد؛ و محور سوم، فرایندهای ارتباطی و معنایی شکل‌گیری و دگرگونی آن را نشان می‌دهد. این سه محور در کنار یکدیگر، ابعاد امید اجتماعی در تجربه زیسته نوجوانان و چگونگی پیوند آن با افق آینده در بستر شبکه‌های اجتماعی مجازی را صورت‌بندی می‌کنند. در هر محور، مضامین اصلی و خرده‌مضامین برآمده از تحلیل داده‌ها همراه با صورت‌بندی تحلیلی و شواهد روایی ارائه شده‌اند تا ساختار یافته‌ها به صورت منسجم، فشرده و متناسب با منطق تحلیل مضمون گزارش شود.

جدول ۳. مضامین و خرده‌مضامین ادراک و معناپردازی نوجوانان از امید اجتماعی.

مضمون اصلی	خرده‌مضمون‌ها	صورت‌بندی تحلیلی مضمون	شاهد روایی منتخب
گشودگی نسبت به آینده	امکان بهترشدن شرایط؛ بسته‌نبودن آینده؛ تداوم امکان پیشرفت	امید در این معنا با تصور آینده به‌عنوان وضعیتی گشوده و تغییرپذیر پیوند دارد؛ آینده‌ای که نوجوان آن را از پیش تعیین‌شده و کاملاً بسته تلقی نمی‌کند.	«گاهی شرایط خیلی سخت به نظر می‌رسه، ولی من فکر نمی‌کنم قرار باشه همیشه همین‌طور بمونه. وقتی می‌بینم بعضی چیزها می‌تونه عوض بشه، حس می‌کنم برای آینده هنوز یه راهی هست». (م۴)
عاملیت اجتماعی	توان اثرگذاری فردی؛ امکان مشارکت؛ باور به اثر کنش مشترک	امید زمانی واجد معنای اجتماعی می‌شود که نوجوان برای خود و دیگران امکان کنش و اثرگذاری قائل باشد و خود را صرفاً پذیرنده شرایط موجود نداند.	«اگه فکر کنم هر کاری بکنیم هیچ فرقی نمی‌کنه، خب آدم خیلی زود بی‌خیال می‌شه. ولی وقتی می‌بینم حتی یه کار کوچیک یا چند نفر کنار هم می‌تونن یه چیزی رو عوض کنن، حس بهتری به آینده پیدا می‌کنم». (م۹)
ادراک فرصت‌های اجتماعی	امکان رشد و یادگیری؛ وجود مسیرهای پیشرفت؛ امکان بروز توانایی‌ها	امید اجتماعی با ادراک وجود فرصت‌های واقعی برای یادگیری، رشد و پیشرفت همراه است؛ به‌گونه‌ای که نوجوان بتواند برای توانایی‌ها و تلاش خود افقی قابل دستیابی تصور کند.	«مثلاً وقتی توی شبکه‌ها می‌بینم یکی یه مهارتی یاد گرفته و تونسته از همون یه کاری برای خودش درست کنه، با خودم می‌گم شاید منم بتونم. مهمه که آدم حس کنه یه راهی جلوش هست». (م۱۳)
حمایت و تعلق اجتماعی	احساس حمایت؛ تجربه تعلق؛ اعتماد به همراهی دیگران	درک امید واجد بعدی رابطه‌ای است و با احساس تنها نبودن، برخورداری از حمایت و تجربه پیوند با دیگران معنا پیدا می‌کند؛ روابطی که مواجهه با آینده را قابل‌تحمل‌تر می‌سازند.	«بعضی وقت‌ها فکر می‌کنی فقط خودتی که این دغدغه‌ها رو داری، بعد می‌بینی خیلی‌های دیگه هم شبیه تو فکر می‌کنن. همین که حس کنی یکی حرفتو می‌فهمه یا تنها نیستی، خودش خیلی فرق داره». (م۱۷)
آینده مشترک	بهترشدن وضعیت جامعه؛ امکان پیشرفت نسل؛ مطلوبیت آینده جمعی	امید اجتماعی از موفقیت شخصی فراتر می‌رود و با تصور امکان بهترشدن شرایط برای دیگران و نسل نوجوان پیوند می‌یابد؛ ازاین‌رو، آینده مطلوب واجد وجهی مشترک و جمعی است.	«من فقط این‌طوری نگاه نمی‌کنم که خودم موفق بشم و تموم. اگه ببینم برای بقیه هم شرایط بهتر می‌شه و آدم‌های هم‌سن ما می‌تونن آینده بهتری داشته باشن، اون موقع بیشتر احساس امید می‌کنم». (م۲۰)
واقع‌بینی امید	پذیرش محدودیت‌ها؛ فاصله از خوش‌بینی ساده؛ باور مشروط به تغییر	امید در این معنا با انکار مشکلات برابر نیست، بلکه نوجوان ضمن آگاهی از محدودیت‌ها، امکان تغییر را کاملاً منتفی نمی‌داند و برای امیدواری به نشانه‌هایی واقعی از امکان بهبود نیاز دارد.	«من نمی‌تونم بگم همه‌چی خوبه، چون خودم خیلی از مشکلات رو می‌بینم. ولی از اون طرف هم فکر نمی‌کنم همه راه‌ها بسته باشه. برای من امید یعنی مشکل رو ببینی، ولی باز بگی شاید بشه یه کاری کرد». (م۲۳)

ادراک و معناپردازی نوجوانان از امید اجتماعی

در این محور، نحوه فهم و معناپردازی نوجوانان از امید اجتماعی در متن تجربه‌های شبکه‌ای آنان بررسی شد. یافته‌ها نشان داد که امید اجتماعی برای نوجوانان در پیوند با تصور آینده، عاملیت، فرصت‌های اجتماعی، حمایت و تعلق، آینده مشترک و واقع‌بینی معنا پیدا می‌کند. این مضامین نشان می‌دهند که افق آینده در تجربه نوجوانان صرفاً به انتظار فردی برای بهترشدن شرایط محدود نمی‌شود، بلکه با ادراک امکان تغییر، توان اثرگذاری، دسترسی به فرصت‌ها، پیوند با دیگران و تصور آینده‌ای قابل‌ساخت ارتباط می‌یابد.

یافته‌های «جدول ۳» نشان می‌دهد که نوجوانان، امید اجتماعی را پدیده‌ای چندبعدی و فراتر از خوش‌بینی فردی درک می‌کنند. در روایت‌های آنان، امید زمانی معنا پیدا می‌کند که آینده بسته و ازپیش‌تعیین‌شده تلقی نشود و همچنان امکان تغییر و بهبود شرایط وجود داشته باشد. این برداشت با احساس عاملیت اجتماعی نیز پیوند دارد؛ به‌گونه‌ای‌که نوجوانان امید را زمانی معتبر می‌دانند که برای کنش فردی و جمعی خود امکان اثرگذاری قائل باشند. در کنار این امر، ادراک فرصت‌های اجتماعی، یعنی وجود مسیرهایی برای رشد، یادگیری و پیشرفت، بخش مهمی از معنای امید را شکل می‌دهد. بعد رابطه‌ای امید نیز در قالب حمایت، تعلق و اعتماد به همراهی دیگران آشکار می‌شود و نشان می‌دهد که تجربه امید صرفاً فردمحور نیست. همچنین، امید اجتماعی در نگاه آنان واجد جهت‌گیری جمعی است و با بهترشدن شرایط برای دیگران و نسل نوجوان پیوند می‌یابد. در نهایت، واقع‌بینی امید نشان می‌دهد که نوجوانان میان امید و خوش‌بینی ساده تمایز قائل‌اند؛ آنان ضمن آگاهی از محدودیت‌ها، امکان تغییر را منتفی نمی‌دانند. در سطح تحلیلی، این الگو را می‌توان با دو مؤلفه «عاملیت» و «مسیرها» در نظریه امید اسنایدر مرتبط دانست؛ زیرا امید در روایت نوجوانان هم با احساس توان اثرگذاری و هم با ادراک وجود مسیرهایی برای حرکت به سوی آینده‌ای بهتر همراه است. بااین‌حال، داده‌های پژوهش نشان می‌دهد که این دو مؤلفه در تجربه نوجوانان صرفاً ماهیتی فردی ندارند، بلکه در نسبت با فرصت‌های اجتماعی، حمایت و تعلق، امکان‌کنش جمعی و شرایط واقعی جامعه معنا می‌یابند. از این منظر، امید اجتماعی صورت زمینه‌مند و رابطه‌ایِ جهت‌گیری به آینده است که در آن، عاملیت نوجوان با ارزیابی او از امکان‌های موجود در محیط اجتماعی پیوند می‌خورد. درمجموع، این مضامین امید اجتماعی را به مثابه ادراکی آینده‌نگر،

رابطه‌ای، مبتنی بر امکان‌کنش و زمینه‌مند بازنمایی می‌کنند و نشان می‌دهند افق آینده نوجوانان در پیوند میان عاملیت، مسیرهای قابل تصور، روابط اجتماعی و ادراک امکان تغییر شکل می‌گیرد.

تجربه‌ها و تعاملات شبکه‌ای مرتبط با تقویت و تضعیف امید اجتماعی

در این محور، تجربه‌ها، موقعیت‌ها و تعاملاتی بررسی شد که در روایت نوجوانان با تقویت یا تضعیف امید اجتماعی پیوند داشتند. یافته‌ها نشان داد که کیفیت مواجهه و نوع تعامل در شبکه‌های اجتماعی می‌توانند تجربه‌هایی متفاوت و گاه متعارض از امید ایجاد کند. بر این اساس، شبکه‌های اجتماعی نه به‌خودی‌خود امیدآفرین یا امیدکاه، بلکه بستری برای مواجهه با تجربه‌ها و روایت‌هایی هستند که نوجوانان در جریان تفسیر و ارزیابی آنها، امکان‌ها و محدودیت‌های پیشِ رو را معنا می‌کنند. ازاین‌رو، کیفیت تجربه شبکه‌ای و نحوه پیوند آن با ادراک نوجوان از امکان تغییر و افق آینده، در تقویت یا تضعیف امید اجتماعی اهمیت می‌یابد.

یافته‌های «جدول ۴» نشان می‌دهد که تجربه نوجوانان در شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌توانند هم‌زمان واجد ظرفیت‌های امیدآفرین و امیدکاه باشد. در سوی تقویت‌کننده، مواجهه با فرصت‌ها و الگوهای پیشرفت، حمایت و همبستگی شبکه‌ای و تجربه مشارکت و اثرگذاری، سه موقعیت اصلی‌اند که افق آینده را برای نوجوانان گشوده‌تر می‌کنند. مشاهده مسیرهای واقعی رشد و یادگیری، امکان پیشرفت را ملموس‌تر می‌سازد؛ دریافت همدلی و همراهی نیز احساس تنهایی را کاهش می‌دهد و تجربه دیده‌شدن و مشارکت، باور به اثرگذاری فردی و جمعی را تقویت می‌کند. در مقابل، مقایسه اجتماعی فرساینده، مواجهه مکرر با روایت‌های بحران و انسداد و تجربه طرد و بی‌اعتباری، با تضعیف امید اجتماعی پیوند می‌یابند. بازنمایی‌های گزینش‌شده از موفقیت دیگران می‌توانند احساس عقب‌ماندگی را تشدید کنند، تراکم اخبار منفی آینده را محدود و مبهم جلوه دهد و بازخوردهای تحقیرآمیز احساس تعلق و ارزشمندی اجتماعی را کاهش دهند. این تقابل نشان می‌دهد که تجربه شبکه‌ای از طریق گسترش یا محدودکردن مسیرهای قابل تصور برای آینده و تقویت یا تضعیف احساس عاملیت، با امید اجتماعی پیوند می‌یابد؛ تفسیری که با مؤلفه‌های «مسیرها» و «عاملیت» در نظریه امید اسنایدر هم‌خوانی دارد. بااین‌حال، در داده‌های حاضر، این سازوکار از سطح فردی فراتر می‌رود و در نسبت با فرصت‌های اجتماعی، حمایت شبکه‌ای، مشارکت و تجربه محدودیت‌های اجتماعی معنا پیدا می‌کند. درمجموع، یافته‌ها نشان می‌دهد که

نسبت شبکه‌های اجتماعی با امید نوجوانان به خودِ حضور در این فضا وابسته نیست، بلکه کیفیت تجربه، نوع تعامل و معنایی که نوجوان از موقعیت‌های شبکه‌ای می‌سازد، در جهت‌گیری امیدآفرین یا امیدکاه آن اهمیت دارد. این دوگانگی نشان می‌دهد یک بستر ارتباطی واحد می‌تواند برای نوجوانان تجربه‌های متفاوتی از امید ایجاد کند و در نتیجه، افق آینده آنان را به صورت یکسان و ازپیش‌تعیین‌شده شکل نمی‌دهد.

جدول ۴. مضامین و خرده‌مضامین تجربه‌ها و تعاملات شبکه‌ای مرتبط با تقویت و تضعیف امید اجتماعی.

مضمون اصلی	خرده‌مضمون‌ها	صورت‌بندی تحلیلی مضمون	شاهد روایی منتخب
مواجهه با فرصت‌ها و الگوهای پیشرفت	مشاهده مسیرهای موفقیت؛ دسترسی به تجربه‌های الهام‌بخش؛ آشنایی با امکان‌های تازه	مواجهه با نمونه‌های رشد، یادگیری و پیشرفت در شبکه‌های اجتماعی می‌تواند برای نوجوان نشانه‌ای از بازبودن مسیر آینده و امکان دستیابی به فرصت‌های تازه باشد.	«بعضی وقت‌ها یه نفر رو می‌بینم که از یه شرایط معمولی شروع کرده و کم‌کم به یه جایی رسیده. همون باعث می‌شه با خودم بگم شاید برای منم یه راهی باشه و لازم نیست از الان فکر کنم آینده‌م معلومه». (م۳)
حمایت و همبستگی شبکه‌ای	دریافت حمایت عاطفی؛ تجربه همدلی؛ ارتباط با افراد هم‌دغدغه	تعامل با دیگران و تجربه حمایت و همدلی می‌تواند احساس تنهایی را کاهش دهد و برداشت نوجوان از امکان مواجهه جمعی با دشواری‌ها را تقویت کند.	«وقتی یه چیزی ناراحتم می‌کنه و می‌بینم بقیه هم تجربه شبیه من داشتن یا یکی واقعاً حرفمو می‌فهمه، حس می‌کنم تنها نیستم. همین خیلی روی حسم نسبت به آینده اثر می‌ذاره». (م۷)
تجربه مشارکت و اثرگذاری	دیده‌شدن نظر؛ مشارکت در گفت‌وگو؛ تجربه اثر کنش مشترک	موقعیت‌هایی که نوجوان در آنها بازتاب و اثر مشارکت خود یا دیگران را مشاهده می‌کند، می‌توانند احساس توانمندی و امکان اثرگذاری اجتماعی را تقویت کنند.	«یه بار درباره یه موضوع مدرسه چند نفر با هم حرف زدیم و بعد دیدیم واقعاً بقیه هم همراه شدن. شاید اتفاق بزرگی نبود، ولی حس کردم وقتی چند نفر با هم باشن، حرفشون می‌تونه دیده بشه». (م۱۱)
مقایسه اجتماعی فرساینده	مقایسه سبک زندگی؛ احساس عقب‌ماندگی؛ فاصله از الگوهای موفقیت	مواجهه مکرر با بازنمایی‌های گزینش‌شده از زندگی و موفقیت دیگران می‌تواند فاصله ادراک‌شده میان وضعیت نوجوان و آینده مطلوب را افزایش دهد و امید او را تضعیف کند.	«بعضی وقت‌ها که زیاد پیج بقیه رو می‌بینم، حس می‌کنم همه دارن جلو می‌رن جز من. می‌دونم شاید همه چیزش واقعی نباشه، ولی باز یه جوری حس می‌کنم خیلی عقبم و رسیدن سخت شده». (م۱۵)

مضمون اصلی	خرده‌مضمون‌ها	صورت‌بندی تحلیلی مضمون	شاهد روایی منتخب
مواجهه با روایت‌های بحران و انسداد	تکرار اخبار منفی؛ برجسته‌شدن مشکلات؛ احساس بسته‌شدن افق آینده	تراکم روایت‌های مربوط به بحران، ناامنی و دشواری‌های اجتماعی می‌تواند آینده را برای نوجوان محدودتر، مبهم‌تر و کم‌امکان‌تر جلوه دهد.	«وقتی پشت سر هم خبر گرونی، مشکل، مهاجرت یا چیزای منفی می‌بینم، یه جایی حس می‌کنم خب آخرش قراره چی بشه؟ انگار هر چی نگاه می‌کنی یه مشکل جدیده و آدم سخت می‌تونه به آینده امیدوار بمونه». (م۱۹)
تجربه طرد و بی‌اعتباری	نادیده‌گرفته‌شدن؛ دریافت بازخورد منفی؛ تجربه تحقیر و قضاوت	تجربه بی‌اعتنایی، قضاوت و بازخورد منفی در تعاملات شبکه‌ای می‌تواند احساس تعلق و ارزشمندی اجتماعی نوجوان را تضعیف و برداشت او از جایگاه خود در آینده را محدود کند.	«وقتی یه چیزی می‌نویسی و مسخره‌ات می‌کنن یا طوری جواب می‌دن که انگار اصلاً مهم نیستی، خیلی بد می‌شه. مخصوصاً اگه چند بار تکرار بشه، آدم کم‌کم ترجیح می‌ده اصلاً چیزی نگه». (م۲۲)

فرایندهای ارتباطی و معنایی شکل‌گیری و دگرگونی امید اجتماعی

در این محور، چگونگی تبدیل تجربه‌های شبکه‌ای به برداشت‌ها و داوری‌های مرتبط با آینده اجتماعی بررسی شد. یافته‌ها نشان داد که امید اجتماعی از خلال مجموعه‌ای از فرایندهای انتخاب، مقایسه، ارزیابی، گفت‌وگو، پیوند با تجربه زیسته، تثبیت برداشت‌ها و بازمعناگذاری شکل می‌گیرد و دگرگون می‌شود. تمرکز این محور بر سازوکارهایی است که میان «مواجهه شبکه‌ای» و «افق آینده» واسطه می‌شوند و نشان می‌دهند نوجوانان صرفاً دریافت‌کننده محتواهای امیدآفرین یا امیدکاه نیستند، بلکه در جریان انتخاب، ارزیابی، گفت‌وگو و بازتفسیر تجربه‌های شبکه‌ای، در ساخت معنای امید اجتماعی مشارکت می‌کنند.

جدول ۵. مضامین و خرده‌مضامین فرایندهای ارتباطی و معنایی شکل‌گیری و دگرگونی امید اجتماعی.

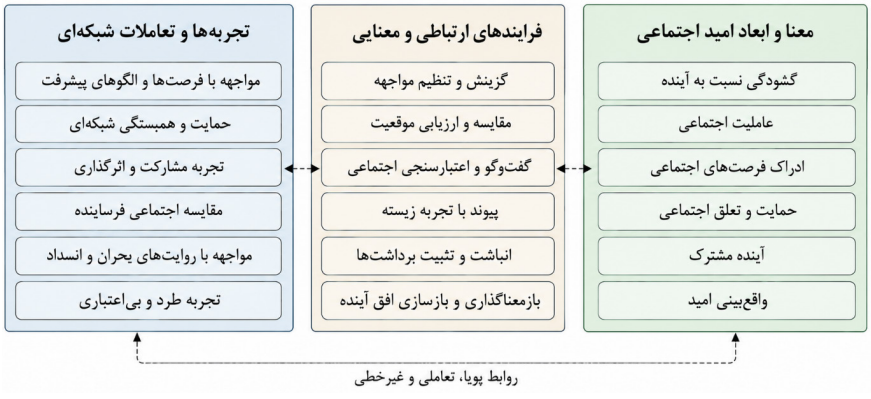
مضمون اصلی	خرده‌مضمون‌ها	صورت‌بندی تحلیلی مضمون	شاهد روایی منتخب
گزینش و تنظیم مواجهه	انتخاب آگاهانه محتوا؛ محدودسازی مواجهه فرساینده؛ پیگیری منابع معنادار	نوجوانان با تنظیم نوع و میزان مواجهه خود با محتوای شبکه‌ای تا حدی کیفیت تجربه ارتباطی و جهت‌گیری امید خود را مدیریت می‌کنند.	«یه مدت هر چیزی می‌اومد می‌دیدم و آخرش واقعاً خسته می‌شدم. بعد سعی کردم بعضی پیج‌ها رو کمتر ببینم و چیزایی رو دنبال کنم که حداقل یه چیزی به من اضافه کنه. حس خودم هم نسبت به آینده فرق کرد». (م۲)
مقایسه و ارزیابی موقعیت	سنجش خود با دیگران؛ ارزیابی امکان‌پذیری فرصت‌ها؛ سنجش فاصله با آینده مطلوب	تجربه‌های شبکه‌ای از خلال مقایسه و ارزیابی به داوری درباره موقعیت فردی و اجتماعی تبدیل می‌شوند و می‌توانند افق امید را گسترش یا محدود کنند.	«فقط دیدن زندگی بقیه نیست؛ ناخودآگاه با خودت مقایسه می‌کنی که من کجام و اونا کجان. بعضی وقت‌ها می‌گی منم می‌تونم برسم، بعضی وقت‌ها هم حس می‌کنی خیلی فاصله داری». (م۶)
گفت‌وگو و اعتبارسنجی اجتماعی	تبادل نظر با دیگران؛ دریافت بازخورد؛ سنجش دیدگاه‌های متفاوت	معناهای مرتبط با آینده در تعامل با دیگران بازبینی می‌شوند و گفت‌وگو و بازخورد می‌تواند برداشت اولیه نوجوان را تأیید، تعدیل یا به چالش بکشد.	«بعضی وقت‌ها یه خبر یا موضوعی رو می‌بینم و اول خیلی منفی برداشت می‌کنم، ولی وقتی با دوستام حرف می‌زنم یا نظر بقیه رو می‌خونم، می‌بینم شاید فقط یه جور نمی‌شه بهش نگاه کرد». (م۱۰)
پیوند تجربه شبکه‌ای باتجربه زیسته	تطبیق باتجربه شخصی؛ ارجاع به روابط نزدیک؛ مقایسه با شرایط واقعی زندگی	نوجوانان محتوای شبکه‌ای را جدا از زندگی روزمره معنا نمی‌کنند، بلکه آن را با تجربه‌های شخصی، خانوادگی، آموزشی و اجتماعی خود می‌سنجند.	«اگه یه چیزی توی شبکه ببینم ولی با چیزی که خودم توی مدرسه یا خونه می‌بینم جور درنیاد، خیلی راحت قبولش نمی‌کنم. بیشتر نگاه می‌کنم ببینم به زندگی واقعی خودم می‌خوره یا نه». (م۱۴)
انباشت و تثبیت برداشت‌ها	تکرار روایت‌های مشابه؛ برجسته‌شدن الگوهای مسلط؛ تعمیم تجربه به آینده	تکرار برخی روایت‌ها و تجربه‌های شبکه‌ای می‌تواند برداشت‌های پراکنده نوجوان را به تصویری نسبتاً پایدار از جامعه و امکان‌های آینده تبدیل کند.	«اگه یه چیز منفی رو یه بار ببینی شاید زیاد مهم نباشه، ولی وقتی هر روز از چند جا همون حرف‌ها رو می‌بینی، کم‌کم با خودت می‌گی شاید واقعاً اوضاع همینه و قراره همین‌طور ادامه پیدا کنه». (م۱۸)
بازمعناگذاری و بازسازی افق آینده	بازخوانی تجربه‌های منفی؛ ترکیب روایت‌های متعارض؛ ساخت برداشت تازه از آینده	امید در جریان بازتفسیر تجربه‌های شبکه‌ای دگرگون می‌شود و نوجوان می‌تواند با بازخوانی روایت‌های متفاوت، برداشت تازه‌ای از امکان تغییر و آینده بسازد.	«یه وقت‌هایی چیزی می‌بینم که خیلی ناامیدم می‌کنه، ولی بعد که بیشتر فکر می‌کنم یا چیزای دیگه می‌بینم، نگاهم عوض می‌شه. انگار می‌فهمم اون چیزی که اول دیدم، همه ماجرا نبوده». (م۲۴)

یافته‌های «جدول ۵» نشان می‌دهد که شکل‌گیری و دگرگونی امید اجتماعی نوجوانان در بستر شبکه‌های اجتماعی مجازی، حاصل یک فرایند خطی و یکنواخت نیست، بلکه از مجموعه‌ای از کنش‌های ارتباطی و فرایندهای معناپردازانه پدید می‌آید. نخست، گزینش و تنظیم مواجهه نشان می‌دهد نوجوانان با انتخاب محتوا و محدودسازی مواجهه‌های فرساینده تا حدی کیفیت تجربه شبکه‌ای خود را مدیریت می‌کنند. سپس، مقایسه و ارزیابی موقعیت، تجربه‌های مشاهده‌شده را به سنجش جایگاه خود و امکان‌های آینده پیوند می‌دهد. گفت‌وگو و اعتبارسنجی اجتماعی نیز برداشت‌های اولیه را در تعامل با دیگران بازبینی می‌کند و می‌تواند آنها را تأیید، تعدیل یا به چالش بکشد. در ادامه، پیوند تجربه شبکه‌ای با تجربه زیسته سبب می‌شود نوجوان محتوای مشاهده‌شده را در نسبت با واقعیت زندگی خود معنا کند. تکرار روایت‌ها نیز از مسیر انباشت و تثبیت برداشت‌ها، تصویر نسبتاً پایداری از جامعه و آینده ایجاد می‌کند. درنهایت، بازمعناگذاری تجربه‌ها امکان بازسازی افق آینده را فراهم می‌سازد. این فرایندها، نوجوان را نه مخاطبی منفعل، بلکه کنشگری تفسیری نشان می‌دهند که در مواجهه با جریان‌های ارتباطی شبکه‌ای، محتواها و روایت‌ها را انتخاب، ارزیابی، بازبینی و بازمعناگذاری می‌کند. این الگو را می‌توان در پرتو مفهوم «خودارتباطی جمعی»۵، کاستلز، نیز فهم کرد؛ مفهومی که بر نقش کاربران در تولید پیام، تعیین مخاطب و انتخاب محتوا در محیط ارتباطی شبکه‌ای تأکید دارد (Castells, 2009: 55). بااین‌حال، یافته‌های حاضر نشان می‌دهد این عاملیت ارتباطی مطلق نیست و برداشت نوجوان از آینده در تعامل میان انتخاب‌های او، تجربه زیسته و جریان‌های تکرارشونده شبکه‌ای شکل می‌گیرد. برآیند این مضامین نشان می‌دهد امید اجتماعی در تعامل میان انتخاب، تفسیر، مقایسه، گفت‌وگو و بازخوانی مستمر تجربه‌های شبکه‌ای شکل می‌گیرد و در برابر تجربه‌های جدید، قابلیت تغییر و بازسازی دارد. ازاین‌رو، نوجوان صرفاً دریافت‌کننده محتوا نیست، بلکه در ساخت معنای آینده نقش فعال دارد.

درمجموع، پیوند میان مضامین استخراج‌شده نشان می‌دهد که امید اجتماعی نوجوانان در بستر شبکه‌های اجتماعی مجازی از تعامل میان تجربه‌ها و تعاملات شبکه‌ای، فرایندهای ارتباطی و معنایی و نحوه معناپردازی آنان از آینده شکل می‌گیرد. تجربه‌های شبکه‌ای، مواد و موقعیت‌های اولیه مواجهه را فراهم می‌کنند؛ این تجربه‌ها از خلال فرایندهایی چون گزینش، مقایسه، گفت‌وگو، ارزیابی، پیوند با تجربه زیسته و بازمعناگذاری تفسیر می‌شوند و درنهایت، در ادراک نوجوانان از امکان تغییر،

عاملیت، فرصت‌های اجتماعی، حمایت و تعلق، آینده مشترک و واقع‌بینی امید بازتاب می‌یابند. در این الگوی تحلیلی، شبکه‌های اجتماعی را نمی‌توان دارای اثری یک‌سویه و ازپیش‌تعیین‌شده بر امید دانست؛ بلکه آنها محیطی ارتباطی برای مواجهه با امکان‌ها و محدودیت‌ها، تعامل با دیگران و تفسیر نشانه‌های مرتبط با آینده‌اند. نوجوان نیز از خلال عاملیت ارتباطی و تفسیری خود به این تجربه‌ها معنا می‌دهد و برآیند این فرایند می‌تواند به گشودگی یا محدودشدن افق آینده بینجامد. بدین‌ترتیب، نظریه امید اسنایدر و منطق ارتباطات شبکه‌ای کاستلز، در مقام مفاهیم تفسیرکننده، به فهم پیوند میان تجربه‌های شبکه‌ای، فرایندهای معناپردازی و افق آینده نوجوانان کمک می‌کنند، بدون آنکه جایگزین مضامین برآمده از داده‌ها شوند. «شکل ۱»، ارتباط تحلیلی میان این سه حوزه را نشان می‌دهد.

همان‌گونه که در «شکل ۱» مشاهده می‌شود، رابطه میان تجربه‌های شبکه‌ای، فرایندهای معناپردازی و امید اجتماعی ماهیتی ایستا و خطی ندارد، بلکه پویا، تعاملی و زمینه‌مند است. نوجوانان در مواجهه با شبکه‌های اجتماعی صرفاً دریافت‌کننده محتوا نیستند، بلکه تجربه‌های خود را در پرتو شرایط زندگی، روابط اجتماعی و ارزیابی از آینده تفسیر و بازتفسیر می‌کنند. ازاین‌رو، امید اجتماعی در این پژوهش نه پیامد مستقیم حضور در شبکه‌های اجتماعی، بلکه حاصل فرایندی ارتباطی و معنایی است که می‌تواند در جریان تجربه‌های تازه تقویت، تضعیف یا بازسازی شود. این پویایی نشان می‌دهد که افق آینده نوجوانان نیز امری ثابت و ازپیش‌شکل‌گرفته نیست، بلکه در پیوند با تجربه‌های شبکه‌ای و نحوه معناپردازی آنان از امکان‌ها، محدودیت‌ها و ظرفیت اثرگذاری، به‌طور مستمر بازتعریف می‌شود.

شکل ۱. نقشه تحلیلی شکل‌گیری و دگرگونی امید اجتماعی نوجوانان در بستر شبکه‌های اجتماعی مجازی.

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر نشان می‌دهد که امید اجتماعی نوجوانان در بستر شبکه‌های اجتماعی مجازی را نمی‌توان به خوش‌بینی فردی یا انتظار منفعلانه برای آینده فروکاست. در تجربه نوجوانان، امید زمانی معنا پیدا می‌کند که آینده گشوده و تغییرپذیر تصور شود و فرد بتواند میان وضعیت خود، فرصت‌های اجتماعی، حمایت دیگران و امکان اثرگذاری پیوند برقرار کند. از این منظر، امید اجتماعی بیش از آنکه صفتی ثابت باشد، جهت‌گیری‌ای تفسیری نسبت به آینده است که در مرز میان فرد و جامعه شکل می‌گیرد. نوجوان برای امیدواربودن صرفاً به انگیزش درونی نیاز ندارد، بلکه باید نشانه‌هایی از امکان پیشرفت، تعلق، مشارکت و اثرگذاری را ادراک کند. این نتیجه، امید اجتماعی را در پیوند میان افق آینده، مسیرهای قابل تصور و احساس عاملیت قرار می‌دهد. صورت‌بندی اسنایدر از امید بر پایه «عاملیت» و «مسیرها» نیز این برداشت را تبیین می‌کند؛ با این تفاوت که در تجربه نوجوانان، مسیرهای دستیابی به آینده مطلوب صرفاً به توانایی فردی وابسته نیستند و فرصت‌ها، محدودیت‌ها و حمایت‌های موجود در محیط اجتماعی نیز در قابل‌تصورشدن آنها نقش دارند. این برداشت با یافته‌های قلی‌پور چسلی و همکاران (۱۴۰۵)، حسینی‌تبار و نیازی (۱۴۰۴) و بابائی و قربانی (۱۴۰۵) همسو است.

نتیجه دوم آن است که شبکه‌های اجتماعی برای نوجوانان نه ذاتاً امیدآفرین‌اند و نه ذاتاً امیدکاه؛ نسبت آنها با امید به کیفیت تجربه، نوع محتوا، شکل تعامل و معنایی وابسته است که نوجوان به موقعیت‌های شبکه‌ای می‌دهد. یک فضای ارتباطی واحد می‌تواند از مسیر مشاهده فرصت‌های واقعی، دریافت حمایت و تجربه مشارکت، آینده را دست‌یافتنی‌تر نشان دهد و هم‌زمان از مسیر مقایسه اجتماعی فرساینده، تراکم روایت‌های بحران، طرد و بی‌اعتباری، افق آینده را محدود کند؛ بنابراین، مسئله اصلی برای فهم رابطه شبکه‌های اجتماعی و امید، «چقدر استفاده‌کردن» نیست، بلکه «چگونه تجربه‌کردن» است. این نتیجه نشان می‌دهد که میان مواجهه شبکه‌ای و افق آینده، کیفیت تجربه و تفسیر نوجوان قرار دارد و ازاین‌رو نمی‌توان برای حضور در شبکه‌های اجتماعی پیامدی ثابت و یک‌جهت در نظر گرفت. از این نظر، یافته‌های پژوهش با نتایج کوین و همکاران (۲۰۲۶)، برد و همکاران (۲۰۲۶)، دورموش و همکاران (۲۰۲۵) و جبجی و همکاران (۲۰۲۶) در اهمیت کیفیت و نوع تجربه شبکه‌ای همسو است.

سومین نتیجه، فرایندی‌بودن امید اجتماعی است. امید در تجربه نوجوانان برآیند یک‌مرحله‌ای از مواجهه با محتوا نیست، بلکه از زنجیره‌ای از انتخاب، مقایسه، گفت‌وگو، اعتبارسنجی، سنجش باتجربه زیسته، انباشت برداشت‌ها و بازمعناگذاری شکل می‌گیرد. نوجوان در این فرایند صرفاً دریافت‌کننده پیام نیست؛ روایت‌های متفاوت را می‌سنجد، آنها را با زندگی خود مقایسه می‌کند و در صورت لزوم برداشت اولیه‌اش را تغییر می‌دهد. درنتیجه، امید اجتماعی نه‌فقط در معرض تقویت یا تضعیف، بلکه در معرض بازسازی مداوم است. این فرایند، عاملیت ارتباطی و تفسیری نوجوان را برجسته می‌کند و با منطق خودارتباطی جمعی کاستلز قابل تفسیر است؛ زیرا در محیط ارتباطی شبکه‌ای، کاربران تنها دریافت‌کننده پیام نیستند و در انتخاب، تولید و توزیع ارتباطات نیز نقش دارند. بااین‌حال، یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که این عاملیت ارتباطی به‌خودی‌خود امیدآفرین نیست؛ بلکه معنای آن به نحوه ارزیابی تجربه شبکه‌ای، پیوند آن باتجربه زیسته و بازتفسیر امکان‌های آینده بستگی دارد. این یافته بامطالعه بیدار آقجه‌کندی و همکاران (۱۴۰۵) درباره گزینش محتوا و مدیریت تجربه دیجیتال همسو است.

برآیند تحلیل سه محور یافته‌ها نشان می‌دهد که امید اجتماعی نوجوانان در نقطه اتصال «تجربه‌های شبکه‌ای»، «فرایندهای ارتباطی و معنایی» و «افق آینده» شکل می‌گیرد. تجربه‌های شبکه‌ای، نوجوان را با فرصت، محدودیت، موفقیت، بحران، حمایت، طرد و مشارکت مواجه می‌کنند؛ اما این تجربه‌ها مستقیماً به امید یا ناامیدی تبدیل نمی‌شوند. نوجوان آنها را از خلال گزینش، مقایسه، گفت‌وگو، اعتبارسنجی و سنجش باتجربه زیسته تفسیر می‌کند و برآیند این فرایند در برداشت او از امکان تغییر، عاملیت، فرصت‌های اجتماعی، تعلق و آینده مشترک بازتاب می‌یابد؛ بنابراین، رابطه شبکه‌های اجتماعی با امید اجتماعی، رابطه‌ای مستقیم و ازپیش‌تعیین‌شده نیست، بلکه از فرایند معناپردازی نوجوان میانجی‌گری می‌شود. بر این اساس، افق آینده نیز امری ثابت نیست؛ تجربه‌های تازه شبکه‌ای می‌توانند امکان‌های قابل‌تصور نوجوان را گسترش دهند، محدود کنند یا زمینه بازنگری در آنها را فراهم سازند. این صورت‌بندی، امید اجتماعی را پدیده‌ای ارتباطی، زمینه‌مند و پویا نشان می‌دهد که در تعامل میان تجربه رسانه‌ای، روابط اجتماعی، شرایط زندگی و عاملیت تفسیری نوجوان شکل می‌گیرد و دگرگون می‌شود.

از منظر کاربردی، نتیجه پژوهش بر ضرورت عبور از سیاست‌های صرفاً

محدودکننده و توجه به کیفیت تجربه ارتباطی نوجوانان تأکید دارد. در سطح اجرایی، نخست، برنامه‌های آموزشی مدارس می‌توانند به‌جای تمرکز صرف بر مدت استفاده از شبکه‌های اجتماعی، مهارت‌های تشخیص بازنمایی‌های گزینشی، مدیریت مقایسه اجتماعی، ارزیابی انتقادی روایت‌های بحران و اعتبارسنجی محتوا را تقویت کنند. دوم، خانواده‌ها و مدارس می‌توانند زمینه گفت‌وگوی امن درباره تجربه‌های امیدآفرین و امیدکاه نوجوانان را فراهم سازند تا مواجهه‌های شبکه‌ای امکان بازخوانی و ارزیابی پیدا کنند. سوم، نهادهای آموزشی، فرهنگی و رسانه‌ای می‌توانند زمینه مشارکت واقعی نوجوانان، دیده‌شدن تجربه‌ها و ایده‌های آنان و دسترسی به روایت‌های معتبر از مسیرهای واقعی رشد، یادگیری و اثرگذاری اجتماعی را گسترش دهند. تقویت امید با تولید پیام‌های خوش‌بینانه یکسان نیست، بلکه مستلزم شرایطی است که نوجوان میان روایت امیدبخش و تجربه واقعی زندگی خود پیوند برقرار کند. ازاین‌رو، سیاست ارتباطی معطوف به امید اجتماعی زمانی می‌تواند معنادار باشد که در کنار روایت امکان‌های آینده، شواهد قابل لمس از فرصت، مشارکت و امکان اثرگذاری را نیز در دسترس نوجوان قرار دهد.

درنهایت، سهم مفهومی پژوهش حاضر در انتقال کانون تحلیل از «اثر شبکه‌های اجتماعی بر امید» به «چگونگی شکل‌گیری و دگرگونی امید اجتماعی در تجربه شبکه‌ای نوجوانان» است. این صورت‌بندی، نوجوان را نه مخاطبی منفعل، بلکه کنشگری تفسیری در نظر می‌گیرد که در مواجهه با روایت‌ها، روابط و شرایط اجتماعی، آینده را معنا می‌کند و مورد بازنگری قرار می‌دهد. پیوند میان عاملیت و مسیرهای امید در دیدگاه اسنایدر و عاملیت ارتباطی در فضای شبکه‌ای کاستلز به تفسیر این فرایند کمک می‌کند؛ بااین‌حال، سهم اصلی یافته‌های پژوهش در نشان‌دادن فرایند معناپردازی میان تجربه شبکه‌ای و افق آینده نوجوان است. با توجه به ماهیت کیفی پژوهش و محدودبودن میدان مطالعه به نوجوانان شهر کرج، هدف تعمیم آماری یافته‌ها نیست، بلکه ارائه فهمی عمیق و زمینه‌مند از این تجربه است. در سطح پژوهشی، مطالعات آینده می‌توانند این الگوی تحلیلی را در گروه‌های سنی، شهرها و زمینه‌های اجتماعی متفاوت بررسی کنند، تفاوت فرایندهای شکل‌گیری امید را در پلتفرم‌ها و الگوهای متفاوت استفاده مقایسه کنند و با طرح‌های طولی، تغییرات امید اجتماعی و افق آینده نوجوانان را در امتداد تجربه‌های شبکه‌ای دنبال کنند. همچنین، بررسی نقش تفاوت‌های اجتماعی و زمینه‌ای در تبدیل تجربه‌های شبکه‌ای به برداشت‌های امیدآفرین یا امیدکاه

می‌توانـد حـدود و شـرایط کاربسـت الگـوی حاصـل از پژوهـش حاضـر را روشـن‌تر سـازد.

پیشنهادهای پژوهشی و اجرایی

بـا توجـه بـه یافته‌هـای پژوهـش، پیشـنهادهای اجرایـی بایـد از تمرکـز صـرف بـر میـزان حضـور نوجوانـان در شـبکه‌های اجتماعـی فراتـر رود و بـر کیفیـت تجربـه شـبکه‌ای، شـیوه معناپـردازی و نسـبت ایـن تجربه‌هـا بـا افـق آینـده آنـان متمرکـز شـود. در سـطح آموزشـی، پیشـنهاد می‌شـود مـدارس در برنامه‌هـای مرتبـط بـا آمـوزش رسـانه‌ای، مهـارت تشـخیص بازنمایی‌هـای گزینشـی، مدیریـت مقایسـه اجتماعـی، ارزیابـی انتقـادی روایت‌هـای بحـران و انسـداد، اعتبارسـنجی محتـوا و تنظیـم آگاهانـه مواجهـه بـا جریان‌هـای فرسـاینده را تقویـت کننـد. همچنیـن، بـا توجـه بـه نقـش حمایـت، تعلـق و گفت‌وگـو در تجربـه امیـد، خانواده‌هـا و مـدارس می‌تواننـد زمینه‌هـای امـن و غیرقضاوتـی بـرای گفت‌وگـوی نوجوانـان دربـاره تجربه‌هـای امیدآفریـن و امیـدکاه آنـان در شـبکه‌های اجتماعـی فراهـم سـازند تـا امـکان بازخوانـی و ارزیابـی تجربه‌هـای شـبکه‌ای تقویـت شـود.

در سـطح رسـانه‌ای و فرهنگـی، پیشـنهاد می‌شـود تولیـد و بازنمایـی روایت‌هـای مرتبـط بـا آینـده نوجوانـان صرفاً بـر پیام‌هـای خوش‌بینانـه و انگیزشـی اسـتوار نباشـد، بلکـه فرصت‌هـا و مسـیرهای واقعـی و دسـترس‌پذیر رشـد، یادگیـری، مشـارکت و اثرگـذاری اجتماعـی را نیـز آشـکار سـازد. یافته‌هـای پژوهـش نشـان داد کـه امیـد زمانـی بـرای نوجوانـان معنـا پیـدا می‌کنـد کـه امـکان تغییـر بـا شـواهدی قابـل لمـس از فرصـت و عاملیـت همـراه باشـد. ازایـن‌رو، فراهم‌کـردن امـکان مشـارکت واقعـی نوجوانـان، شـنیده‌شـدن دیدگاه‌هـای آنـان و بازنمایـی تجربه‌هـای متنـوع و واقع‌بینانـه از مواجهـه بـا موانـع و امکان‌هـای پیشـرفت می‌توانـد در سیاسـت‌ها و برنامه‌هـای ارتباطـی معطـوف بـه نوجوانـان مـورد توجـه قـرار گیـرد. همچنیـن، بـا توجـه بـه نقـش دوگانـه شـبکه‌های اجتماعـی در گشـودن یـا محدودکـردن افـق آینـده، سیاسـت‌گذاری در ایـن حـوزه بهتـر اسـت در کنـار ملاحظـات حفاظتـی، بـه تقویـت عاملیـت ارتباطـی نوجوانـان و توانایـی آنـان بـرای انتخـاب، ارزیابـی و بازمعناگـذاری تجربه‌هـای شـبکه‌ای توجـه کنـد.

در سـطح پژوهشـی، پیشـنهاد می‌شـود ابعـاد و فرایندهـای مرتبـط بـا امیـد اجتماعـی در تجربـه زیسـته نوجوانـان در میـان گروه‌هـای سـنی، شـهرها و زمینه‌هـای اجتماعـی متفـاوت بررسـی شـود تـا وجـوه مشـترک و زمینه‌منـد آنهـا مشـخص‌تر گـردد. مطالعـه مقایسـه‌ای پلتفرم‌هـای مختلـف و الگوهـای متفـاوت اسـتفاده نیـز می‌توانـد روشـن سـازد کـه ویژگی‌هـای

محیط‌های شبکه‌ای چگونه با تجربه‌های امیدآفرین و امیدکاه و صورت‌بندی افق آینده پیوند می‌یابند. انجام پژوهش‌های طولی برای دنبال‌کردن تغییرات امید اجتماعی در امتداد تجربه‌های شبکه‌ای نوجوانان و نیز بررسی نقش تفاوت‌های اجتماعی و زمینه‌ای در تبدیل این تجربه‌ها به برداشت‌های امیدآفرین یا امیدکاه، می‌تواند به آزمون، تدقیق و توسعه الگوی مفهومی حاصل از پژوهش حاضر کمک کند.

منابع و مآخذ

آژیده، وکیل؛ قدوسی‌نژاد، آیت و فریبرز نیکدل(۱۴۰۴). مدل علّی امید به تحصیل دانش‌آموزان براساس ادراک حمایت اجتماعی و بهزیستی روانی: نقش واسطه‌ای اشتیاق تحصیلی، مطالعات روانشناسی تربیتی، ۲۲ (۵۷)، ۱ـ۳۳. doi: 10.22111/jeps.2025.48179.5672

اسماعیلی‌پور، مهتاب؛ یوسفی، زهرا و هادی فرهادی (۱۴۰۴). تدوین بسته امید به زندگی مبتنی بر پذیرش و تعهد ویژه نوجوانان دارای رفتار پرخطر، فصلنامه روان‌شناسی تجربی و شناختی، ۲ (۴)، ۱ـ۱۶.

https://doi.org/10.61838/qecp.270

بابائی، مظهر و نگین قربانی (۱۴۰۵). امیدواری میان دانشجو معلمان: معانی، شاخصه‌ها، موانع و راهکارها، پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی، ۱۵ (۳)، ۸۱ـ۱۰۶. doi: 10.22108/srspi.2025.146879.2161

بیدار آقجه کندی، فتانه؛ فرهنگی، علی‌اکبر؛ مظفری، افسانه و جمال‌الدین طبیبی (۱۴۰۵). تحلیل پدیدارشناختی بیم‌ها و امیدهای جوانان تهرانی در تعامل با شبکه‌های اجتماعی، فصلنامه پژوهش و نوآوری در تربیت و توسعه، ۶ (۱)، ۱ـ۲۵. https://doi.org/10.61838/jsied.374

حسینی تبار، مهین و محسن نیازی (۱۴۰۴). مطالعهٔ جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر امید اجتماعی شهروندان شهر ایلام با استفاده از رویکرد مدل‌سازی معادلات ساختاری، علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد، ۲۲ (۳)، ۲۰۹ـ۲۴۱. doi: 10.22067/social.2025.94282.1658

خواجه صالحانی، افسانه؛ قاضی‌نژاد، مریم و منصوره اعظم آزاده (۱۴۰۴). بر ساخت معنایی طرد مکانی: در کشاکش امید و ناامیدی، توسعه محلی (روستایی شهری)، ۱۷ (۱)، ۱۶۳ـ۱۸۲.

doi: 10.22059/jrd.2025.394631.668919

سدیدی، سوگند؛ اصغرپور ماسوله، احمدرضا و حسین اکبری (۱۴۰۵). پارادوکس امید: واکاوی تجربه زیسته دانشجویان از امید اجتماعی و سیاسی، جامعه‌شناسی کاربردی، ۳۷ (۳)، ۸۳ـ۱۰۴.

https://doi.org/10.22108/jas.2026.146659.2707

ظهوری زنگنه، زهره؛ امامی‌پور، سوزان و آنیتا باغداساریانس (۱۴۰۳). مدل پیش‌بینی امید بر اساس حمایت اجتماعی و معنای زندگی با میانجیگری عزت‌نفس در دانشجویان، مجله دانشکدهٔ پزشکی دانشگاه علوم پزشکی مشهد، ۶۷ (۱)، ۲۴۷ـ۲۶۱. doi: 10.22038/mjms.2024.75055.4421

قلی‌پور چسلی، حسن؛ سوادیان، پروین و فروزنده جعفرزاده‌پور (۱۴۰۵). بررسی و ارزیابی عوامل تقویت‌کننده امید اجتماعی جوانان (مطالعه‌ای در استان گیلان)، راهبرد اجتماعی فرهنگی، ۱۵ (۱)، ۷۹ـ۱۱۸.

doi: 10.22034/scs.2026.536955.1718

Azhideh, V., Ghodosi Nezhad, A. and Nikdel, F. (2025). Causal Model of students' Academic Hope based on the Perceived Social Support and Psychological Well-being: The Mediating role of Academic Engagement. Journal of Educational Psychology Studies, 22(57), 33-1. doi: 10.22111/jeps.2025.48179.5672. **[In Persian]**

Babaee, M. and Ghorbani, N. (2026). Hopefulness among Student-Teachers: Definitions, Indicators, Barriers, and Strategies. Strategic Research on Social Problems, 15(3), 81-106. doi: 10.22108/srs-pi.2025.146879.2161. **[In Persian]**

Bernardo, A. B. I., & Ramos, S. D. A. (2024). Culturalizing theory and research on cognitive models of hope. Frontiers in Psychology, 15, 1457725. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1457725

Bidar Aghjehkandi, F.., Farhangi, A. A.., Mozaffari, A.., & Tabibi, J. (1405). A Phenomenological Analysis of Fears and Hopes of Tehran Youth in Interaction with Social Networks. Journal of Study and Innovation in Education and Development, 6(1), 1-25. https://doi.org/10.61838/jsied.374. **[In Persian]**

Bird, K., Simpson, V. L., Mathews, P. D., Swartz, H., Mantey, D. S., & Esquenazi-Karonika, S. (2026). Findings from the 2023 YRBSS: Examining the risk factors of social media use, alcohol use, bullying and adolescent suicide. Journal of Affective Disorders, 400, 121211. https://doi.org/10.1016/j.jad.2026.121211

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. Qualitative Research in Psychology, 3(2), 77-101. https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa

Castells, M. (2009). Communication power. Oxford University Press.

Cebeci, F., Akay, O., Meydan, S., Arslankoç, S., Bolat, G. B., Şahin, D. S., & Artan, T. (2026). When digital engagement meets climate concern: Hopelessness as an indirect link between digital addiction and eco-anxiety in adolescents. Frontiers in Public Health, 14, 1830212. https://doi.org/10.3389/fpubh.2026.1830212

Coyne, S. M., Fraser, A., Van Alfen, M., Christensen-Duerden, C., Ashby, S., Sandridge, A., Fonger, A., & Rogers, A. (2026). From likes to life satisfaction: Positive social media use and positive outcomes across adolescence. Journal of Adolescence, 98(5), 1632-1643. https://doi.org/10.1002/jad.70168

Durmuş, M., Sarman, A., Çiftci, N., & Durmuş, Y. (2025). The mediating role of hopelessness in the relationship between social media addiction and loneliness among adolescents. Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing, 38(2), e70024. https://doi.org/10.1111/jcap.70024

Esmaeilipour, M., Yousefi, Z., & Farhadi, H. (2025). Developing a life hope package based on acceptance and commitment for adolescents with high-risk behaviors. Quarterly Journal of Experimental and Cognitive Psychology, 2(4), 1-16. doi: 10.61838/qecp.270. **[In Persian]**

Faverio, M., Park, E., & Gottfried, J. (2026, April 15). Teens' experiences on TikTok, Instagram and Snapchat. Pew Research Center. https://www.pewresearch.org/internet/2026/04/15/teens-experiences-on-tiktok-instagram-and-snapchat/

gholipour chesli,H , Savadian,P and jafarzadehpur,F . (2026). Investigating and evaluating factors that enhance social hope among youth (A study in Guilan Province). Socio-Cultural Strategy, 15(1), 79-118. doi: 10.22034/scs.2026.536955.1718. **[In Persian]**

Hosseinitabar,M and Niazi,M . (2025). A Sociological Study of Factors Underpinning Social Hope Among Citizens of Ilam City: A Structural Equation Modeling Approach. Ferdowsi University of Mashhad Journal of Social Sciences, 22(3), 209-241. doi: 10.22067/social.2025.94282.1658. **[In Persian]**

Khaje Salehani,A , GHazinejad,M and Azade,M A . (2025). Constructing the Meaning of Spatial Exclusion; In the Conflict between Hope and Despair. The Journal of Community Development (Rural-Urban), 17(1), 163-182. doi: 10.22059/jrd.2025.394631.668919. **[In Persian]**

Kim, Y., & Smith, R. A. (2025). Motivating neighborhood-focused health activism: Exploring the nexus of collective efficacy, social hope, and neighborhood activism. Journal of Applied Communication Research, 53(2), 113-134. https://doi.org/10.1080/00909882.2025.2461312

Peng, S., & Peng, Y. (2025). Family function and problematic social media use among adolescents in vocational schools: A moderated mediation model. The Journal of Psychology, 159(1), 56-69. https://doi.org/10.1080/00223980.2024.2368231

Sadidi, S., Asgharpourmasouleh, A. and Akbari, H. (2026). The Paradox of Hope: Exploring Students' Lived Experience of Social and Political Hope. Journal of Applied Sociology, 37(3), 83-104. doi: 10.22108/jas.2026.146659.2707. **[In Persian]**

Snyder, C. R. (2002). Hope theory: Rainbows in the mind. Psychological Inquiry, 13(4), 249-275. https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1304_01

zohori zangeneh,Z , emamipour,S and Baghdasarians,A . (2024). Model of Predicting Hope According to the Social Support and Meaning in Life with the Mediation Role of Self-Esteem in the University Student. Medical Journal of Mashhad university of Medical Sciences, 67(1), 247-261. doi: 10.22038/mjms.2024.75055.4421. **[In Persian]**